



**GODIŠNJI IZVJEŠTAJ O POJAVAMA
DISKRIMINACIJE U BOSNI I
HERCEGOVINI ZA 2013. GODINU**

SADRŽAJ

I. UVODNA RIJEČ	5
II. INSTITUCIJA OMBUDSMENA I ODJEL ZA ELIMINACIJU SVIH OBLIKA DISKRIMINACIJE	6
III. OBAVEZUJUĆA SNAGA ZABRANE DISKRIMINACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI	7
3.1. Međunarodni standardi	7
3.2. Regionalni instrumenti	7
3.3. Domaći propisi	8
IV. AKTIVNOSTI PREDUZETE NA PROMOCIJI ZAKONA I SARADNJA S INSTITUCIJAMA	11
V. POSTUPAK PO ŽALBI I STATISTIKE	15
5.1. Analiza zaprimljenih žalbi	15
VI. POJEDINI OBLICI DISKRIMINACIJE	18
6.1. Mobing	18
6.2. Konjević-Polje i ostali	18
6.3. Diskriminacija Roma	20
6.4. Ilustrativni primjeri	21
VII. JAČANJE KAPACITETA ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE.....	26
ANEKS I. – PREGLED IZDATIH PREPORUKA IZ OBLASTI DISKRIMINACIJE	30

I. UVODNA RIJEČ

Cilj borbe protiv diskriminacije je eliminiranje osjećaja nejednakosti među ljudima.

U društvu suočenom s izazovima ekonomske prirode, s teškim historijskim naslijeđem, u specifičnom i kompleksnom političkom kontekstu, borba protiv diskriminacije je teža nego u sredinama koje karakterizira prosperitet, uređenost i socijalna sigurnost.

Ombudsmeni za ljudska prava, kao institucija nadležna za praćenje, zaštitu i prevenciju, preduzimaju mjere i radnje na eliminaciji svih oblika diskriminacije, nezavisno od rada svih drugih organa vlasti. Ovu borbu olakšava činjenica da u Bosni i Hercegovini postoji snažan zakonski okvir za zaštitu od diskriminacije i uživanje ljudskih prava po najvišim standardima, a međunarodne konvencije za zaštitu ljudskih prava direktno se primjenjuju u domaćem pravnom sistemu, što je jedinstven slučaj u komparativnom ustavnom pravu.

S druge strane, nivo informiranosti o nadležnostima ombudsmena kao i nivo provođenja preporuka ombudsmena, uprkos pozitivnim pomacima, još uvijek su na relativno niskom nivou, jer se u prosjeku, potpuno ili djelimično, provede tek jedna polovina preporuka.

Godišnji izvještaj Institucije ombudsmena o pojavama diskriminacije predstavlja presjek aktivnosti Institucije za kalendarsku 2013. godinu i ukazuje na trendove pojava raznih oblika diskriminacije s kojima se građani suočavaju, kao i namjere i akcije koje ombudsmeni preduzimaju s ciljem osiguranja većeg standarda ljudskih prava za sve građane.

U skladu s članom 7. stav (2) tačka f. Zakona o zabrani diskriminacije, Institucija ombudsmena podnosi ovaj izvještaj Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, Narodnoj skupštini Republike Srpske, Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine i Skupštini Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Ombudsmeni pozdravljaju činjenicu da su Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, Narodna skupština Republike Srpske, Parlament Federacije Bosne i Hercegovine i Skupština Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine usvojile Godišnji izvještaj o pojavama diskriminacije za prethodnu 2012. godinu i preduzele mjere na provođenju pojedinih mjera koje su u njemu sadržane. Detaljnije obrazloženje sadržano je u završnom poglavlju Izvještaja.

*U Banjoj Luci,
Mart, 2014. godine*

Ombudsmeni BiH

Ljubomir Sandić

Jasminka Džumhur

Nives Jukić

II. INSTITUCIJA OMBUDSMENA I ODJEL ZA ELIMINACIJU SVIH OBLIKA DISKRIMINACIJE

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine je nezavisna institucija uspostavljena s ciljem promoviranja dobre uprave i vladavine prava, zaštite prava i sloboda fizičkih i pravnih lica, koja su garantirana Ustavom BiH i međunarodnim sporazumima, koji se nalaze u dodatku Ustava. Institucija ombudsmena pruža fizičkim i pravnim licima obavještenja o njihovim pravima i obavezama, mogućnosti sudske i druge zaštite, postupa po pojedinačnim i grupnim žalbama, predlaže pokretanje postupaka medijacije, izdaje preporuke kada utvrdi povredu prava i prati njihovo izvršavanje.

Osnov za rad i funkcioniranje Institucije ombudsmena su aneksi IV. i VI. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, od 14. decembra 1995. godine, Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o slobodi pristupa informacijama i Zakon o ministarskim imenovanjima, imenovanjima Vijeća ministara i drugim imenovanjima Bosne i Hercegovine,¹ te entitetski zakoni o vladinim i ministarskim imenovanjima.

Organi i institucije imaju obavezu da sarađuju s Institucijom ombudsmena i u tom smislu obavezni su da pružaju odgovarajuću pomoć u istrazi i vršenju kontrole, da omoguće pristup spisima ili dokumentima, obavljanje ličnih razgovora i razmatranje potrebnih spisa i dokumenata s ciljem provjera navoda žalbi.²

U okviru Institucije ombudsmena djeluje poseban Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije čiji je cilj da putem preporuka i ostalih odluka ukazuje odgovornim institucijama i službama na faktore koji onemogućavaju ravnopravan zakonski tretman prema svim građanima Bosne i Hercegovine i predlaže odgovarajuće mjere za efikasnu pravnu intervenciju usmjerenu na zaštitu prava građana.

Postupak za zaštitu od diskriminacije pred Institucijom ombudsmena pokreće se podnošenjem žalbe na jednu od adresa, navedenih na zvaničnoj internetskoj stranici Institucije.³ Svako fizičko ili pravno lice koje tvrdi da ima legitiman interes može se obratiti Instituciji ombudsmena bez ikakvih ograničenja. Nacionalnost, državljanstvo, mjesto boravka, spol, maloljetnost, etničko porijeklo, religija, pravna nesposobnost, zatvor bilo koje vrste i, uopće uzevši, posebni odnosi s nekim organom vlade i zavisnost od njega ne mogu ograničiti pravo ulaganja žalbe Instituciji ombudsmena. Žalba mora biti potpisana i mora sadržavati elemente naznačene u obrascu, a ombudsmeni mogu odlučiti hoće li prihvatiti žalbu podnesenu na manje formalan način ako ustanove da okolnosti to zahtijevaju. Rad Institucije ombudsmena po žalbi je besplatan za osobe koje joj se obrate i ne zahtijeva pomoć savjetnika ili advokata. Žalba Instituciji ombudsmena ili njena intervencija neće povući bilo kakve krivične, disciplinske ili druge sankcije za podnosioca žalbe kao ni bilo kakvu neugodnost ili diskriminaciju za njega.⁴

Rok za podnošenje žalbe Instituciji ombudsmena je 12 mjeseci nakon pojave činjenica, događaja ili odluka na koje se stranka žali, a rok za podnošenje tužbe sudu, prema odredbama Zakona o zabrani diskriminacije, jeste tri mjeseca od dana saznanja o učinjenoj povredi prava, a najduže jednu godinu od dana učinjene povrede.

¹ Čl. 16. i 17. spomenutog zakona

² Član 25. Zakona o ombudsmenu za ljudska prava BiH

³ www.ombudsmen.gov.ba

⁴ Član 18. Zakona o ombudsmenu za ljudska prava BiH

III. OBAVEZUJUĆA SNAGA ZABRANE DISKRIMINACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

3.1. Međunarodni standardi

Zabrana diskriminacije sadržana je u međunarodnim konvencijama koje se direktno primjenjuju u domaćem pravnom sistemu, u evropskim instrumentima koji se ili direktno primjenjuju ili dobivaju pravnu snagu u postupku pridruživanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji, u Ustavu BiH, Ustavu Republike Srpske, Ustavu Federacije BiH, Statutu Brčko Distrikta BiH, u Zakonu o zabrani diskriminacije, kao i u drugim domaćim propisima koji su usklađeni s navedenim zakonom.

Međunarodni sporazumi koji sadrže zabranu diskriminacije su:

- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (UDHR)⁵,
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR)⁶,
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR),
- Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (CERD)⁷,
- Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)⁸,
- Konvencija koja se odnosi na diskriminaciju u pogledu zapošljavanja i zanimanja (ILO-C-111),
- Konvencija o zaštiti prava radnika migranata i članova njihovih porodica,
- Konvencija o pravu djeteta (CRC),
- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i
- Konvencija UNESCO-a protiv diskriminacije u oblasti obrazovanja.

3.2. Regionalni instrumenti

Zabrana diskriminacije definirana je i Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koja se, zajedno s njenim protokolima, direktno primjenjuje i ima prioritet nad svim ostalim zakonima u Bosni i Hercegovini.

Evropska konvencija za zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda (EKLJP) nudi zaštitu prava svima onima koji su pod nadležnošću zemalja potpisnica. Jedan od najsnažnijih međunarodnih mehanizama za zaštitu ljudskih prava zbog toga što sadrži striktnu mehanizmu primjene, EKLJP garantira širok spektar, uglavnom građanskih i političkih prava, uključujući:

- pravo na život (član 2.), život bez nasilja (član 3.), život bez ropstva (član 4.),
- slobodu mišljenja (član 9.), izražavanja (član 10.) i pravo na mirne skupove (član 11.),
- slobodu kretanja (Protokol 4., član 2.).

Svi ljudi koji žive u zemljama članicama Vijeća Evrope uživaju prava u Konvenciji, bez obzira na spol, rasu, boju kože, jezik, religiju, političko ili drugo opredjeljenje, nacionalno ili društveno

⁵ Čl. 1. i 2.

⁶ U članu 2. ponavlja se formulacija iz Univerzalne deklaracije, dok u čl. 14. i 19. garantira jednakost svim licima u sudskom postupku, odnosno prava na učešće u javnom životu. U članu 26. Pakta utvrđuje se: „Sva su lica jednaka pred zakonom i imaju pravo, bez ikakve diskriminacije, na jednaku zakonsku zaštitu. Zakonom treba zabraniti svaku diskriminaciju i garantirati svim licima jednaku i djelotvornu zaštitu protiv diskriminacije bilo na osnovu rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog i drugog mišljenja, nacionalnog i društvenog porijekla, imovine, roda ili bilo koje druge okolnosti.“

⁷ Član 2.

⁸ Član 2.

porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, vlasništvo ili neki drugi status. U vrijeme rata ili drugih javnih prijetnji naciji države članice mogu se ograditi od obaveza u toj mjeri koliko je striktno potrebno, međutim, izuzevši pravo na život i pravo na život bez mučenja ili ropstva. Generalni sekretar Vijeća Evrope mora biti obaviješten o bilo kojem odstupanju od obaveza.

Nakon što je postala članica Vijeća Evrope, od aprila 2002. godine, Bosna i Hercegovina ratificirala je EKLJP, te tako preuzela obavezu na regionalnom nivou da, u skladu s članom 1. EKLJP-a, osigura prava i slobode garantirane tim dokumentom svim osobama na svojoj teritoriji.

U članu 14. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda definirano je da se “uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj konvenciji osigurava bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status”.

Protokolom 12. uz navedenu konvenciju, koji je Bosna i Hercegovina ratificirala 29.7.2003., a koji je stupio na snagu 1.4.2005., proširuje se zabrana diskriminacije s prava i sloboda predviđenih u Konvenciji na “uživanje svih prava predviđenih zakonom...” Prva presuda kojom se primjenjuje Protokol 12. je presuda u predmetu *Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine*.

Zabrana diskriminacije u pojedinim oblastima regulirana je i direktivama Evropske unije. Direktive su zakonodavni akti EU kojima se od država članica zahtijeva određeni rezultat bez navođenja načina na koji je potrebno postići taj rezultat:

- Direktiva o rasnoj jednakosti – Direktiva Vijeća EU 2000/43/EC, od 29. juna 2000. godine, kojom se primjenjuje princip jednakog postupanja prema svim osobama bez obzira na rasno ili etničko porijeklo;
- Direktiva o zapošljavanju – Direktiva Vijeća EU 2000/78/EC, od 27. novembra 2000. godine, kojom se uspostavlja opći okvir za jednako postupanje u pogledu zapošljavanja i struke;
- Direktiva o jednakoj plaći – Direktiva Vijeća EU 75/117/EC, od 10. februara 1975. godine, o usklađivanju zakona država članica u pogledu primjene principa jednake plaće za žene i muškarce;
- Direktiva o ravnopravnosti spolova – Direktiva Vijeća EU 2004/113/EC, od 13. decembra 2004. godine, kojom se primjenjuje princip jednakog postupanja prema ženama i muškarcima u pristupu i dobivanju dobara i usluga;
- Direktiva o teretu dokazivanja – Direktiva Vijeća EU 97/80/EC, od 15. decembra 1997. godine, o teretu dokazivanja u slučajevima diskriminacije po osnovu spola;
- Direktiva o jednakom postupanju pri zapošljavanju – (prerađena) – Direktiva 2006/54/EC Evropskog parlamenta i Vijeća EU, od 5. jula 2006. godine, o primjeni principa jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pogledu zapošljavanja i struke. Ova direktiva predstavlja obavezu Bosne i Hercegovine kao države koja je na putu pridruživanja Evropskoj uniji.

3.3. Domaći propisi

Ustavom BiH propisuje se da će „Bosna i Hercegovina i oba entiteta osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda...”⁹, te da se „prava i slobode

⁹ Član II. 1. i 2. Ustava BiH - Ljudska prava i međunarodni standardi

predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.¹⁰

Nadalje, Ustavom BiH utvrđuje se da je „uživanje prava i sloboda, predviđenih u ovom članu ili u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I. ovog ustava, osigurano svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što su: spol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost s nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status“.

U preambuli Ustava Republike Srpske navodi se: „poštujući volju svojih konstitutivnih naroda i građana da obrazuju i očuvaju Republiku Srpsku i da ustavno uređenje Republike utemelje na poštovanju ljudskog dostojanstva, slobode i jednakosti, nacionalnoj ravnopravnosti, demokratskim institucijama, vladavini prava, socijalnoj pravdi, pluralističkom društvu, garantiranju i zaštiti ljudskih sloboda i prava kao i prava manjinskih grupa, u skladu s međunarodnim standardima, zabrani diskriminacije i uvažavanju pravila tržišne ekonomije“, a već u članu 1. pod poglavljem Osnovne odredbe stoji da „Srbi, Bošnjaci i Hrvati, kao konstitutivni narodi, ostali i građani, ravnopravno i bez diskriminacije učestvuju u vršenju vlasti u Republici Srpskoj“. U članu 10. Ustava RS također se podvlači zabrana diskriminacije bez obzira na rasu, spol, jezik, nacionalnu pripadnost, vjeroispovijest, socijalno porijeklo, rođenje, obrazovanje, imovno stanje, političko i drugo uvjerenje, društveni položaj ili drugo lično svojstvo.

U članu 2. Ustava Federacije BiH navodi se da će „Federacija osigurati primjenu najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda, a posebno zabranu svake diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, spolu, jeziku, religiji ili vjerovanju, političkim ili drugim uvjerenjima, nacionalnom ili socijalnom porijeklu“.

I u Statutu Brčko Distrikta BiH, u članu 13., navodi se da „svako ima pravo da uživa sva prava i slobode garantirane Ustavom i zakonima Bosne i Hercegovine, ovim statutom i zakonima Distrikta, bez diskriminacije po bilo kom osnovu, uključujući diskriminaciju po osnovu spola, rase, seksualnog opredjeljenja, boje kože, jezika, vjeroispovijesti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, političkog ili drugog mišljenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovinskog stanja, rođenja ili drugog statusa“.

Zakonom o zabrani diskriminacije, koji je stupio na snagu 5. augusta 2009., stvoren je sveobuhvatan okvir građanskih i upravnih propisa za zaštitu od diskriminacije. Osim zabrane različitog postupanja po bilo kojem osnovu, Zakonom je napravljena distinkcija između neposredne i posredne diskriminacije, te su kao posebni oblici diskriminacije utvrđeni: uznemiravanje, spolno uznemiravanje, mobing, segregacija, izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije, pomaganje drugima prilikom diskriminacije i viktimizacija. Zakonom je određena i oblast primjene, a kao centralna institucija za zaštitu od diskriminacije određena je Institucija ombudsmena. Zakonom su, također, propisani upravni i sudski postupci za zaštitu od diskriminacije, te predviđene prekršajne odredbe za postupanja suprotna tom zakonu, uključujući nepostupanje po preporukama Institucije ombudsmena.

Nažalost, i kod primjene Zakona o zabrani diskriminacije ponovila se praksa da se zakoni veoma lako usvajaju, dok izostaju efikasne mjere s ciljem osiguravanja njihove primjene. Iako je članom

¹⁰ Član II. 1. i 2. Ustava BiH - Ljudska prava i međunarodni standardi

7. stav (5) Zakona o zabrani diskriminacije propisano da će u budžet Institucije ombudsmena biti uvrštena posebna budžetska stavka neophodna za funkcioniranje specijalnog odjela/specijalnih odjela za borbu protiv diskriminacije, to se u budžetima za 2010. i 2011. godinu nije dogodilo zbog finansijskih ograničenja koja su privremenim finansiranjem nametnuta Instituciji ombudsmena. Ova ograničenja naročito se odražavaju na pitanja promocije zakona, praćenja sudskih postupaka u vezi s diskriminacijom, provođenja istraživanja iz oblasti diskriminacije i usklađivanja zakona.

I pored svih napora koje je Institucija ombudsmena uložila u promociju Zakona o zabrani diskriminacije, a što se može vidjeti iz stalnog porasta broja žalbi koje se registriju u Instituciji ombudsmena, idalje je prisutna potreba za podizanje svijesti o ovom pravnom instrumentu, posebno u dijelu u kojem će se osigurati efikasna primjena odredbi Zakona koje se odnose na sudsku zaštitu.

IV. AKTIVNOSTI PREDUZETE NA PROMOCIJI ZAKONA I SARADNJA S INSTITUCIJAMA

U toku 2013. godine nastavljene su aktivnosti na promociji i informativnim kampanjama koje su usmjerene ka nadležnim institucijama i javnosti. Nažalost, ograničena sredstva i kapaciteti Institucije ombudsmena umanjili su mogućnost djelovanja Institucije u promociji, tako da je to djelovanje u 2013. godini, kao i u prethodnim godinama, uglavnom bilo u sklopu aktivnosti koje su organizirale druge organizacije i institucije.

Predstavnici Institucije ombudsmena su, 24.1.2013., učestvovali u radu okruglog stola posvećenog primjeni **Pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima**. Okrugli sto organizirala je Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini, a gost - predavač bio je *Christian Courtis*, iz UN-ovog Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava iz Ženeve. Osim organizatora i predavača, u radu okruglog stola učestvovali su predstavnici Vijeća nacionalnih manjina Republike Srpske, Agencije za mirno rješavanje radnih sporova Republike Srpske, Helsinškog komiteta, NVO Vaša prava, Nansi dialog centra i Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci. Bosna i Hercegovina ratificirala je 2008. godine Opcioni protokol na spomenuti pakt i čekaju se još dvije ratifikacije koje su pitanje formalnosti, tako da se očekuje da će od 2013. godine Komitet početi primati individualne pritužbe građana.

Na sastanku predstavnika terenskog ureda OSCE-a Banja Luka i predsjedavajućeg Institucije ombudsmena, održanog 27.3.2013., usaglašene su sljedeće aktivnosti: **edukativni rad sa sudijama i tužiocima** u saradnji s Centrom za edukaciju sudija i tužilaca, u oblasti primjene Zakona o zabrani diskriminacije, aktivnost na edukaciji kontakt-osoba za pribavljanje podataka o kršenjima ljudskih prava, održavanje kvartalnih sastanaka s Institucijom ombudsmena - Odjelom za eliminaciju svih oblika diskriminacije, te aktivnosti na izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije.

Održivi **povratak u općini Odžak** bila je tema okruglog stola koji su, 9.4.2013., organizirali terenski ured OSCE-a Bijeljina i načelnik Općine Odžak. Najveći problem za održivi povratak predstavlja zapošljavanje povratnika s obzirom na činjenicu da nijedan povratnik srpske nacionalnosti nije zaposlen u bilo kojem općinskom organu, ustanovi ili preduzeću. Predstavnicima mjesnih zajednica naveli su da nisu razmijenjene matične knjige između Općine Odžak i Općine Vukosavlje, što je prije rata bilo jedno matično područje, a načelnik Općine naveo je da nijedan ministar u kantonalnoj vladi nije Bošnjak iako bi, prema popisu iz 1991., Bošnjacima trebalo pripasti 18% mjesta. Svi su se obavezali da će preduzeti maksimalne napore da se položaj povratničke populacije popravi.

Predstavnik terenskog ureda Livno učestvovao je, 9.4.2013., u **emisiji Radija Livno** u kojoj se govorilo o diskriminaciji u našem društvu. Emisija je bila zamišljena kao poziv žrtvama diskriminacije da se ohrabre prijaviti slučajeve diskriminacije, ali predstavnici NVO *Vaša prava* i časna sestra Martina su, suprotno svrsi emisije, govorili da se preporuke ombudsmena ne izvršavaju, zbog čega je najbolje da se građani obraćaju nadležnom sudu tužbom za diskriminaciju. Predstavnik Institucije ombudsmena pojasnio je ulogu ombudsmena u primjeni Zakona o zabrani diskriminacije, govorio je o rezultatima rada, razlozima zbog kojih bi žrtve diskriminacije trebale podnijeti žalbu Instituciji ombudsmena ili se tužbom obratiti sudu, odnosno drugom nadležnom organu.

U periodu od 28. do 30. maja 2013. godine Misija OSCE-a u BiH organizirala je trodnevni seminar s fokusom na **prava Roma** u zemljama Balkana. Seminar se sastojao od prezentacija nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava, terenske posjete općinama Jajce i Lukavac kao i predstavljanju primjera dobre prakse uključivanja Roma u sve segmente društva. Kao opći zaključak nameće se zapažanje da su prava Roma normativno na vrlo visokom nivou, ali da se u praksi ne ostvaruju u dovoljnoj mjeri, da je Bosna i Hercegovina među zemljama s najnižim procentom Roma koji se školuju i koji imaju zdravstvenu zaštitu, da se često ni sami Romi ne trude dovoljno da poprave svoj položaj, te da je neophodno nastaviti ovakve kampanje u svrhu promocije i pritiska na nadležne institucije.

Pomoćnik ombudsmena i šef Odjela za eliminaciju svih oblika diskriminacije sa saradnicama je učestvovao u trodnevnoj konferenciji o temi: „**Zaštita vjerskih sloboda** i borba protiv diskriminacije i nasilja na osnovu religijskih uvjerenja“, održanoj od 4. do 6. juna 2013. godine u Hotelu Europa u Sarajevu. Ovu konferenciju organizirali su američko ministarstvo pravde i američko ministarstvo sigurnosti, u saradnji s Međureligijskim vijećem u BiH. Na radionicama u okviru konferencije obrađivana su pitanja u vezi s mjerama koje država može preduzeti u borbi protiv vjerske netolerancije i predrasuda, sprečavajući diskriminaciju, a u isto vrijeme omogućiti sigurnost svim građanima, osiguravajući pravo na slobodu vjere i uvjerenja.

U periodu od 17. do 19. juna 2013. godine ombudsmeni su učestvovali u radionici koju je u Beogradu organizirao TAIEX - Organizacija za obuku policijskih tijela, koja je bila posvećena ljudskim pravima lezbejki, gej osoba, biseksualaca i transeksualaca, jednakom tretmanu i borbi protiv diskriminacije. Usaglašen je niz mjera koje treba preduzeti na popravljajući položaja ove populacije, a te mjere, između ostalog, obuhvataju preduzimanje kampanja, podizanje svijesti, potpuno i efikasno provođenje istraga u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje i obuku policije u prepoznavanju, prijavljivanju i postupanju po krivičnim djelima počinjenim iz mržnje.

Na okruglom stolu u zgradi Općine Bijeljina, održanom 19. jula 2013. godine, učesnici su bili jednoglasni u pogledu potrebe za **otvaranjem ureda ombudsmena u Bijeljini** zbog broja stanovnika (120.000), područja koje pokriva (istok RS-a), broja žalbi s ovog područja, značajne povratničke populacije (Bijeljina, Zvornik itd). Ako se trenutno ne može otvoriti ured, neophodno je uspostaviti uredovne dane, a načelnik Općine iskazao je spremnost da u tu svrhu osigura sve tehničke uslove.

U Hotelu Sarajevo, 18. septembra 2013. godine, održana je konferencija o temi: “Obaveze Bosne i Hercegovine prema **ženama koje su preživjele ratne zločine**”, u organizaciji sarajevskog ogranka švicarske organizacije protiv nekažnjivosti - TRIAL (Track impunity always). Cilj konferencije bio je da ključne aktere upozna o preporukama UN-ovog Komiteta za eliminaciju diskriminacije prema ženama (CEDAW) i da omogući interaktivnu platformu na kojoj bi učesnici mogli izraditi operativni plan i odgovoriti na izazov i obavezu provođenja ovih preporuka.

Posebni izazovi koji se odnose na pritužbe po osnovu **etničke diskriminacije** bila je tema skupa održanog od 25. do 28. septembra 2013. godine u Ohridu, u Makedoniji. U radu skupa učestvovali su predstavnici nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava iz regiona, a predstavnici Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH informirali su skup o konkretnim predmetima, mjerama i analizama iz oblasti etničke diskriminacije i diskriminacije nacionalnih manjina. Konkretna korist ovog skupa ogleđa se u izradi brošure „Pregled zakonodavstva za zabranu diskriminacije u zemljama Zapadnog Balkana“ kojom se upoređuju zakoni za zabranu diskriminacije u zemljama regiona, iznose prednosti i slabosti svakog pojedinačnog rješenja i

koja sadrži preporuke za poboljšanje i veću preciznost i efikasnost ovih zakona. Iz izlaganja učesnika moglo se zaključiti da su najviše diskriminirani Romi, i to u oblasti stanovanja, a donekle i u oblasti obrazovanja i prava na rad. U poređenju sa zemljama iz okruženja, Bosna i Hercegovina nema veliki broj žalbi na diskriminaciju Roma, što upućuje na zaključak da ova grupa rijetko koristi zakonske mehanizme za zaštitu svojih prava, ali i da su osnovni problemi ove populacije, koji se prvenstveno odnose na smještaj, donekle riješeni.

Sastanak u Beču organiziran je u periodu od 6. do 8. oktobra 2013. godine radi okupljanja svih organa koji se bave pitanjem zaštite i promocije **ljudskih prava u Evropi**. Tu su bili predstavnici institucija ombudsmena, nacionalnih tijela za jednakost i nacionalnih institucija za ljudska prava, kao i predstavnici sekretarijata mreža koje okupljaju navedene institucije, a učestvovali su i predstavnici Vijeća Evrope, OSCE-a, UNDP-a, OHCHR-a i dr. Razmjena iskustava pokazala je da se institucije ljudskih prava iz zemalja EU najviše bave pitanjima kršenja prava migranata, tražilaca azila i Roma, ukazujući na otežan položaj pripadnika ovih kategorija, zatim pitanjima diskriminacije, posebno mobinga, ugrožavanja ekonomskih i socijalnih prava, što je svojstveno svim zemljama, kao i da je izražen problem smanjenja finansijskih sredstava.

Radionicu namijenjenu **romskim udruženjima** s područja Srednjobosanskog kantona (SBK) organizirala je Misija OSCE-a u BiH, 18.10.2013., a cilj je bio približavanje rada Institucije ombudsmena romskim udruženjima s obzirom da se pripadnici ove kategorije građana rijetko odlučuju za pokretanje postupka pred Institucijom, iako su često diskriminirani. Iz rasprave koja je uslijedila, zaključuje se da najveći problem predstavlja zapošljavanje romske populacije, jer mnogi od njih nemaju adekvatno formalno obrazovanje, a izdržavaju višečlane porodice u kojima nijedan član ne radi.

Trening posvećen radu organa za zaštitu ravnopravnosti s odgovornim organima, što su u Evropskoj uniji prvenstveno poslodavci, organizirala je u Zagrebu Evropska mreža institucija za zaštitu ravnopravnosti (**EQUINET**), 24. i 25. oktobra 2013. godine, a predstavnici Institucije ombudsmena pozvani su i učestvovali su iako formalno nisu član EQUINET-a. Kao primjeri dobre prakse izdvojeni su direktna komunikacija s poslodavcima i udruženjima poslodavaca s ciljem prevencije diskriminacije na radnom mjestu i uručivanje certifikata (priznanja, plakete) za različitost, svake godine, gdje su u žiriju obično predstavnici poslodavaca, sindikata i Institucije ombudsmena.

U Sali Gradskog vijeća u Sarajevu, 7. novembra 2013. godine, održan je sastanak o temi: **“Pravo na obrazovanje”**, u organizaciji Unije za održivi povratak i integracije Bosne i Hercegovine (nevladina organizacija sa specijalnim konsultativnim statusom pri Ekonomskom i Socijalnom vijeću Ujedinjenih naroda), a povodom problema u Konjević- Polju i Vrbanjcima. Predstavnici OSCE-a i UNICEF-a su sa aspekta najboljeg interesa djeteta izrazili zabrinutost jer djeca ne idu u školu, te ukazali da i roditelji snose odgovornost što djeca ne pohađaju nastavu, a prema Konvenciji o pravima djeteta. Predstavnici roditelja i nevladinih organizacija uglavnom su odgovornim za nastali problem smatrali vlasti Republike Srpske i međunarodnu zajednicu, a sastanak je okončan bez konkretnog zaključka.

Radionicu namijenjenu nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima **ravnopravnosti spolova** s područja Banje Luke i susjednih općina organizirala je Misija OSCE-a u BiH, 19.11.2013., u Banjoj Luci. Cilj radionice bio je edukacija predstavnika nevladinih organizacija o međunarodnom i domaćem pravnom okviru za zaštitu ravnopravnosti te mehanizmima zaštite pred Institucijom ombudsmena. Učesnici su pohvalno ocijenili rad Institucije ombudsmena, a

jedina sugestija odnosila se na zahtjev da u godišnjem izvještaju bude prikazano koliko ukupno žalbi izjavljaju žene, a koliko muškarci, kako je to urađeno i za druge kategorije.

U Hotelu Bosna u Banjoj Luci, 4. decembra 2013. godine, predstavnik Institucije ombudsmena bio je jedan od predavača o temi: „Nasilje i **diskriminacija nad LGBT** osobama - iskustva iz regije i BiH“ u okviru projekta koji finansira Evropska unija, u organizaciji Fondacije „Heinrich Böll“, Ured u BiH, u partnerstvu sa Sarajevskim otvorenim centrom i Fondacijom CURE. Predmeta diskriminacije LGBT osoba nema mnogo, što ne znači da pripadnici ove populacije nisu diskriminirani nego da se iz različitih razloga ne odlučuju za pokretanje postupaka pred nadležnim institucijama.

Rad Institucije ombudsmena na suzbijanju diskriminacije promoviran je saopćenjima za radio i televizijske emisije, gostovanjima u emisijama i davanjem izjava, dostavljanjem informacija različitim naučno-istraživačkim centrima u zemlji i inozemstvu, kao i dostavljanjem popunjenog upitnika Savjetodavnom komitetu Vijeća za ljudska prava u vezi s najboljim praksama i najvećim izazovima u promociji i zaštiti ljudskih prava u situacijama nakon katastrofa i postkonfliktnim situacijama, a prema Rezoluciji 22/16 Vijeća (1. oktobar 2013. godine).

V. POSTUPAK PO ŽALBI I STATISTIKE

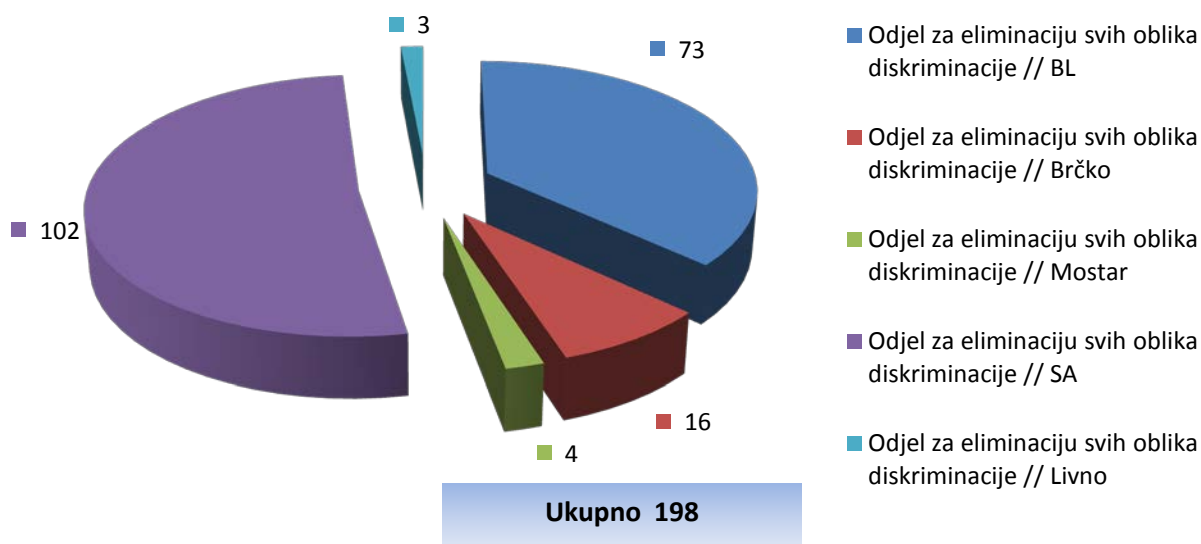
Postupak po pojedinačnim žalbama građana predstavlja najznačajniji oblik zaštite ljudskih prava.

5.1. Analiza zaprimljenih žalbi

U 2013. godini u Odjelu za eliminaciju svih oblika diskriminacije registrirano je ukupno 198 žalbi. Ovo predstavlja smanjenje broja žalbi za 23% u odnosu na prethodnu (2012.) godinu kada je bilo registrirano 257 žalbi. Prema procjenama ombudsmena, ovaj podatak ne znači da je došlo do smanjenja diskriminacije, nego da idalje postoje neprijavljeni slučajevi zbog generalnog nepovjerenja u institucije, kao i zbog straha od eventualnih negativnih posljedica po lični status žrtava.

URED	ZAPRIMLJENI PREDMETI	PREDMETI U RADU	ZAVRŠENI PREDMETI
Banja Luka	73	25	48
Brčko	16	8	8
Mostar	4	3	1
Sarajevo	102	55	47
Livno	3	1	2
Ukupno u Odjelu	198	92	106

Tabela 1. Prikaz zaprimljenih žalbi u Odjelu za eliminaciju svih oblika diskriminacije u 2013. godini



Pregled zaprimljenih žalbi u Odjelu za eliminaciju svih oblika diskriminacije u 2013. godini po uredima

Najveći broj žalbi odnosi se na mobing, kao poseban oblik diskriminacije na radnom mjestu, zatim slijede žalbe na diskriminaciju na osnovu nacionalnog ili socijalnog porijekla, etničke pripadnosti, društvenog položaja i spola, te na osnovu obrazovanja. Ovakav trend primijećen je i prethodnih godina. Povećava se broj žalbi na mobing, a smanjuje broj žalbi na etničku i nacionalnu diskriminaciju.

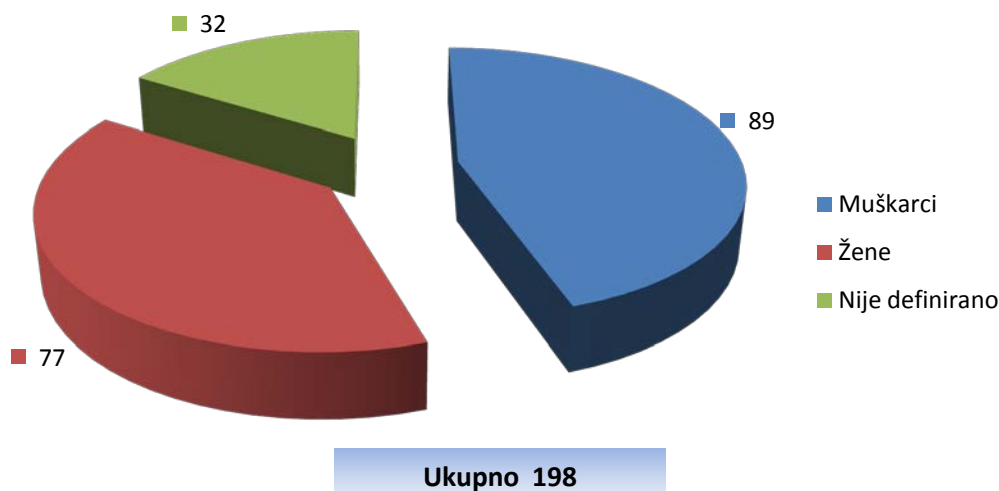
Od 198 zaprimljenih žalbi riješeno je 106, dok su u radu iz 2013. godine ostala još 92 predmeta.

Iz 2011. i 2012. godine preneseno je 209 žalbi. Po spomenutim predmetima se tokom 2013. godine postupalo, te je arhivirano 139 predmeta. U radu pred Institucijom ombudsmena, u Odjelu za eliminaciju svih oblika diskriminacije, ostalo je 70 predmeta.

Dakle, u 2013. godini, Odjel je postupao po 407 predmeta. Riješeno je ukupno 245 predmeta, dok su u radu ostala ukupno 162 predmeta.

OBLICI DISKRIMINACIJE / UREDI	SARAJEVO	BANJA LUKA	BRČKO	MOSTAR	LIVNO	UKUPNO
Uznemiravanje	3	1	0	0	0	4
Spolno uznemiravanje	1	0	0	0	0	1
Mobing	42	17	7	1	2	69
Segregacija	0	1	0	0	0	1
Izdavanje naloga i pomaganje drugima prilikom diskriminacije	0	2	0	0	0	2
Podsticanje na diskriminaciju	1	0	0	0	0	1
Na osnovu rase	0	0	0	0	0	0
Na osnovu boje kože	0	0	0	0	0	0
Na osnovu jezika	0	0	0	0	0	0
Na osnovu vjere	0	1	0	0	0	1
Na osnovu etničke pripadnosti	4	11	0	0	0	15
Na osnovu nacionalnog ili socijalnog porijekla	14	4	1	0	0	19
Na osnovu veze s nacionalnom manjinom	1	1	1	0	0	3
Na osnovu političkog ili drugog uvjerenja	2	4	2	0	0	8
Na osnovu imovnog stanja	0	5	0	0	0	5
Na osnovu članstva u sindikatu ili drugom udruženju	0	4	0	0	0	4
Na osnovu obrazovanja	2	8	2	1	0	13
Na osnovu društvenog položaja i spola	2	8	1	2	1	14
Na osnovu spolnog izražavanja ili orijentacije	1	3	0	0	0	4
Ostalo	31	2	1	0	0	34

Tabela 2. Prikaz zaprimljenih žalbi po uredima i oblicima diskriminacije



Dijagram: Spolna struktura žalilaca u Odjelu za eliminaciju svih oblika diskriminacije u 2013. godini

U slučajevima kada u postupku istrage utvrdi povredu prava, Institucija ombudsmena izdaje preporuke s ciljem usvajanja mjera i otklanjanja povrede prava.

Aneksom VI. član 5. stav 4) Dejtonskog mirovnog sporazuma propisuje se obaveza odgovorne strane da u ostavljenom roku pismenim putem obavijesti Instituciju ombudsmena na koji će način ispoštovati preporuku.

U periodu izvještavanja Odjel za eliminaciju diskriminacije izdao je 61 preporuku. Neophodno je napomenuti da je određeni broj predmeta riješen u toku istrage, bilo posredovanjem, podsticanjem prijateljskog rješenja ili preduzimanjem medijacije između strana u sporu, bilo na način da odgovorni javni organ sam korigira svoje postupanje nakon prvog obraćanja Institucije ombudsmena.

Naziv odjela	Djelimično realizirana	Nema odgovora	Bez realizacije	Ostvarena saradnja	Realizirana	Ukupno
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije	3	23	3	24	8	61

Prikaz preporuka po stepenu realizacije do 31.12.2013.

Nepoštivanje preporuka ombudsmena u vezi s povredama Zakona o zabrani diskriminacije povlači prekršajnu odgovornost fizičkih i pravnih lica, novčane kazne do 10.000 KM, mjere sigurnosti zabrane obavljanja djelatnosti i druge sankcije predviđene Zakonom.

VI. POJEDINI OBLICI DISKRIMINACIJE

6.1. Mobing

Mobing je problem savremenog društva koji se može različito manifestirati i u najvećem broju slučajeva ostavlja višestruke negativne posljedice. Osim što se s posljedicama suočava žrtva, zasigurno se može reći da posljedice mobinga osjeća i porodica žrtve, ali štetu trpi i organizacija. Često rukovodioci organizacija nisu svjesni posljedica koje mobing može izazvati i upravo zbog toga je potrebno stvoriti sigurnost kod zaposlenih da neće snositi posljedice u slučaju prijavljivanja mobinga. Rezultati istraživanja pokazali su da u samo 23% slučajeva organizacije imaju unutrašnje akte kojima reguliraju mobing, dok najveći broj ispitanih uopće nije upoznat da li su zaštićeni aktima organizacije. Ipak, najveći broj ispitanih pomoć bi potražili u organizaciji. To znači da zaposleni nisu informirani o mehanizmima zaštite od diskriminacije, odnosno da nema takvih mehanizama u organizaciji, ali i da postoji veliko nepovjerenje u pravosudni sistem. Naročito je bitno razgovarati sa zaposlenima i educirati ih kako da prepoznaju ponašanja koja predstavljaju mobing, koji im zakoni pružaju zaštitu, kome se mogu obratiti i slično.¹¹

Detaljno obrazloženje i analiza pojava mobinga sadržani su u dva prethodna izvještaja o diskriminaciji, koji su dostupni na internetskoj stranici Institucije ombudsmena, i jednako se može primijeniti i na 2013. godinu.¹²

6.2. Konjević-Polje i ostali

U periodu od 13.9.2013. do 29.11.2013., a po prijemu pismenih žalbi roditelja, u Instituciji ombudsmena registrirano je sedam predmeta u vezi s problemom obrazovanja djece povratnika u Vrbanjcima, Pobuđu i Konjević-Polju.¹³

S ciljem što hitnijeg rješavanja problema i zaštite interesa djece, 18.9.2013., Institucija ombudsmena izdala je saopćenje za javnost kojim: *Ombudsmeni pozivaju nadležna ministarstva obrazovanja da, u skladu sa svojim zakonima utvrđenim ovlaštenjima, te u međusobnoj koordinaciji, odmah pronađu adekvatna privremena rješenja u tekućoj školskoj 2013./2014. godini kojima će se eliminirati pojave kojima se krše prava djece, a potom pristupiti i iznalaženju trajnih rješenja za sva sporna pitanja, kako bi se omogućilo nesmetano odvijanje nastave i ostvarivanje prava djece na obrazovanje. (Saopćenje je, između ostalog, objavljeno i na internetskoj stranici Institucije ombudsmena.)*

Nakon toga, u periodu od 10.10.2013. do 27.11.2013., ombudsmeni i predstavnici nadležnih odjela dali su najmanje sedam izjava za novine i televizijske stanice s ciljem prevazilaženja nastalog problema.

Osim saopćenja za javnost i izjava za medije, ombudsmeni su proveli istragu prema sljedećim javnim organima: Ministarstvu prosvjete i kulture RS (14.10.2013. i 6.11.2013.), Ministarstvu civilnih poslova BiH (29.10.2013.), direktoru OŠ „Petar Kočić“ Bratunac, Pedagoškom zavodu Republike Srpske i Prosvjetnoj inspekciji Republike Srpske (6.11.2013.), Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH (8.11.2013.) i Centru za socijalni rad Kotor-Varoš (4.12.2013.)

¹¹ Irma Salčin, *Mobing, uznemiravanje i seksualno uznemiravanje na radnom mjestu*, završni rad master studija, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2014.

¹² Isto vrijedi i za poglavlja koja se odnose na diskriminaciju na osnovu etničke pripadnosti, spola, obrazovanja i seksualne orijentacije: http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2013040401374146ser.pdf, str. 17.-22.

¹³ Ž-BL-01-622/13, Ž-SA-01-977/13, Ž-BL-06-645/13, Ž-SA-06-1152/13, Ž-SA-06-1133/13, Ž-SA-06-1114/13, Ž-SA-06-1270/13

Ministarstvo civilnih poslova BiH dostavilo je izjašnjenje u kojem navodi da: *Ministarstvo nema mehanizme za provođenje Okvirnog zakona, za šta su jedino nadležne obrazovne vlasti u RS-u, kantonima FBiH i Brčko Distriktu BiH, da je održana Konferencija ministara obrazovanja, 24.9.2013., kada su usvojeni zaključci da se osuđuje diskriminacija, segregacija, asimilacija i politizacija u obrazovanju u Bosni i Hercegovini, da se podržava potpuno provođenje Okvirnog zakona, a pozivaju nadležne obrazovne vlasti da otklone diskriminaciju, segregaciju, asimilaciju i politizaciju ako postoje.*

Pedagoški zavod RS dostavio je izjašnjenje u kojem navodi: *nacionalna grupa predmeta izvođena je u Konjević-Polju u skladu sa Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju RS, Privremenim sporazumom i Planom njegovog provođenja, da su se roditelji izjasnili da žele izvođenje nastave po nastavnom planu i programu Tuzlanskog kantona, da se nastava od prvog do petog razreda izvodi po Nastavnom planu i programu RS i Zajedničkom jezgru nastavnih planova i programa, da je organizirana nastava iz islamske vjeronauke, a od šestog do devetog razreda izvodi se nastava iz predmeta: bosanski jezik, historija, geografija, kao i vjeronauka prema Nastavnom planu i programu Tuzlanskog kantona.*

Direktor OŠ „Petar Kočić“ Kravica dostavio je izjašnjenje u kojem navodi da se *nacionalna grupa predmeta izvodi od školske 2003./2004. godine prema Nastavnom planu i programu Tuzlanskog kantona, da se nacionalna grupa predmeta za niže razrede izvodi prema nastavnom planu nadležnog ministarstva zato što ta odjeljenja broje od sedam do trinaest učenika, da je od ukupno 32 nastavnika njih pet nesrpske nacionalnosti, da su nastavnici bosanskog jezika, historije i geografije Srbi zbog nedostatka kvalificiranih nastavnika među povratnicima, da je mandat Školskom odboru istekao 24.7.2013. u kojem je od sedam članova jedan bio Bošnjak, da je u toku postupak imenovanja novog školskog odbora u koji je predložen veći broj Bošnjaka (u ime roditelja, nastavnika, Skupštine Općine Bratunac), da u školi nema nikakvih vjerskih obilježja, da se ne slave srpski praznici, te da učenici bošnjačke nacionalnosti pohađaju školu po nacionalnom, a ne teritorijalnom principu.*

Ministarstvo prosvjete RS dostavilo je Informaciju o zanemarivanju djece u predmetima Konjević-Polje i Vrbanjci, u kojoj se navodi: *da je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno za djecu od 6 do 15 godina, da su roditelji dužni da se brinu o redovnom pohađanju škole, da škola pokreće postupak pred sudom ako dijete ne pohađa nastavu, i da je to posljednja mjera kojoj se pristupa, da se djeca nisu pojavila na nastavi uprkos brojnim nastojanjima Ministarstva da riješi pitanje povratka učenika, da je postignut dogovor između ministra Mutabdžije i advokata roditelja Ademovića, da se učenici nisu pojavili na nastavi, te da su direktori škola u Kravici i Kotor-Varoši pokrenuli postupak pred nadležnim sudovima.*

Centar za socijalni rad Kotor-Varoš dostavio je izjašnjenje u kojem se navodi: *„službeno lice Centra nije bilo u kontaktu s roditeljima bošnjačke djece, o pitanju sudskog postupka nije data navedena izjava, niti je ona tačna, a da je sud jedino nadležan da odluči o postojanju ili nepostojanju odgovornosti roditelja“.*

Imajući u vidu činjenicu da je došlo do kršenja prava djece u procesu osnovnog obrazovanja, da do završetka prvog polugodišta školske 2013./2014. godine veliki broj djece nije krenuo na nastavu u Konjević-Polju, da nije došlo do približavanja stavova različitih strana, kao ni da pokušaji posredovanja i iznalaženja rješenja putem dijaloga nisu urodili plodom, ombudsmeni su donijeli odluku o izradi specijalnog izvještaja o pravu djece na obrazovanje u Bosni i Hercegovini.

S ciljem analize provođenja Okvirnog zakona, neophodno je prikazati što realniju sliku stanja u školama, a naročito u pogledu: prava na maternji jezik u osnovnim školama, prava na nacionalnu grupu predmeta u osnovnim školama i prava na mješoviti nacionalni sastav nastavnog kadra i školskih odbora u osnovnim školama.

6.3. Diskriminacija Roma

Polazeći od osnovnih principa da su sva ljudska bića slobodna i jednaka u dostojanstvu i ljudskim pravima, a imajući u vidu nezavidan položaj romske nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini, Institucija ombudsmena ocijenila je potrebnim izvršiti procjenu stanja i uslova u kojima žive pripadnici romske nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini.

U vezi s tim, Institucija ombudsmena, uz podršku Misije OSCE-a u BiH/Ureda za demokratske institucije i ljudska prava (engl. Office for Democratic Institutions and Human Rights, ODIHR), a u okviru Projekta "Najbolje prakse za uključivanje Roma" (engl. BPRI) koji finansira Evropska unija, a podržavaju zemlje članice OSCE-a, provela je istraživanje o stvarnom stanju pripadnika romske nacionalne manjine na prostoru Bosne i Hercegovine.

Aktivnija politika na poboljšanje položaja najugroženije, romske manjine započinje 2002. godine imenovanjem Odbora za Rome pri Vijeću ministara kao savjetodavnog i koordinirajućeg tijela, a 2012. godine ovaj odbor imenovan je u trećem mandatu koji završava u junu 2016. godine.

U procesu realizacije mjera za unapređenje prava Roma posebno je došla do izražaja saradnja između državnog i lokalnog nivoa vlasti. Većina općina na lokalnom nivou izdvaja sredstva za poboljšanje životnih uslova Roma ili investira svoja sredstva u projekte infrastrukture i upravo u ovom segmentu svakako je značajna finansijska podrška državnog nivoa ili međunarodnih donatora. Informacije prikupljene na terenu pokazuju da je konačan broj registriranih romskih udruženja u Bosni i Hercegovini u oktobru 2013. godine 84 udruženja, što je, u odnosu na listu registriranih romskih udruženja koju je sačinilo Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, više za pet (5) udruženja. Od ovog broja, 64 udruženja registrirana su u FBiH, 18 u RS-u, a dva udruženja djeluju na području Brčko Distrikta BiH. Romi su najbrojnija od 17 nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini. Posljednji popis stanovništva u Bosni i Hercegovini bio je 1991. godine i samo se oko 8.000 stanovnika izjasnilo kao Rom, dok su, prema rezultatima evidentiranja Roma i njihovih potreba, koje je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH provelo u 2010. godini, u jedinstvenu bazu unesene informacije za oko 17.000 Roma, te ako se uzmu u obzir i oni koji se nisu evidentirali jer su bili odsutni, procjenjuje se da u Bosni i Hercegovini ima između 30.000 i 40.000 Roma. Podaci koje je Institucija ombudsmena dobila od udruženja Roma putem provedenog istraživanja, na teritoriji Bosne i Hercegovine živi oko 50.000 Roma. Od tog broja u FBiH živi oko 35.000 Roma¹⁴, u RS-u više od 3.000, te u Brčko Distiktu BiH oko 2.000-2.500 Roma.

Osnovi problemi u stambenom zbrinjavanju romske populacije ombudsmeni vide u nedostatku finansijskih sredstava, kompliciranim i dugim procedurama, nedovoljnoj saradnji između romskih udruženja, migraciji romskih porodica, nedostatku građevinskog zemljišta, neriješenim imovinskim odnosima, nemogućnosti legalizacije postojećih objekata, nedostatku sredstava za učešće općinskih organa uprave u realizaciji projekata na kantonalnom nivou, otporu lokalnog stanovništva, nedovoljnim higijenskim i tehničkim uslovima u kojima žive Romi, te odsustvu dobre volje lokalnih organa uprave.

U evidenciji nezaposlenih Zavoda za zapošljavanje RS na dan 31. august 2013. godine bilo je 289 Roma, od kojih je 189 muškaraca i 100 žena. S liste Zavoda za zapošljavanje u periodu 2011. godina - august 2013. godine ukupno je zaposleno 125 Roma. Istovremeno, u evidenciji Zavoda za zapošljavanje FBiH je 2.597 osoba koje su se izjasnile kao Romi, od kojih je 1.181 žena, dok je utrošak sredstava iz projekata namijenjenih zapošljavanju Roma u FBiH rezultirao zapošljavanjem 194 Roma, uključujući i samozapošljavanje (bez 2013. godine).

Rezultat Revidiranog akcionog plana BiH o obrazovnim potrebama Roma jeste da je u 2011. godini došlo do povećanog upisa romske djece u osnovnu i srednju školu, ali i na fakultete.

¹⁴ Ovom broju treba dodati broj Roma koji živi na teritoriji Sarajevskog kantona

Evidentan je i znatno manji broj djece koja napuštaju osnovnu i srednju školu. Nažalost, ovakav trend nije se nastavio u 2012. i 2013. godini. Prema informacijama dobivenim od predstavnika osnovnih škola za vrijeme održavanja okruglih stolova u Živinicama, Tuzli i Bijeljini, evidentan je problem napuštanja Bosne i Hercegovine većeg dijela romskih porodica. Tako je na prvom polugodištu školske 2012./2013. godine jedna trećina romske djece bila neocijenjena zbog odlaska u inozemstvo. Škole se suočavaju i s problemom velikog broja neopravdanih izostanaka romske djece s nastave.

U oblasti zdravstvene zaštite romske populacije učinjen je najveći pomak, iako su idalje prisutni određeni problemi kao što je pristup zdravstvenoj zaštiti Roma starosti više od 65 godina koji nisu na listi Zavoda za zapošljavanje, nisu u radnom odnosu i nemaju ostvarenu penziju, te djece koja ne idu u školu. Mjere koje su doprinijele da Romi imaju pristup zdravstvenoj zaštiti su: osiguranje putem zavoda za zapošljavanje i centara za socijalni rad, te ostvarena saradnja s organima uprave.

Ombudsmeni smatraju da je pristup zdravstvenoj zaštiti idalje otežan zbog postojanja administrativnih barijera, predrasuda, nedostatka novčanih sredstava za participaciju – tzv. markica za zdravstvenu zaštitu, gdje građani moraju uplatiti određeni novčani iznos u smislu participacije za zdravstveno osiguranje, periodična zdravstvena zaštita, npr. u trajanju od tri mjeseca, neažurnost prijave u zavodu za zapošljavanje, neinformiranost Roma o mogućnosti zdravstvenog osiguranja, neovjerene zdravstvene knjižice.¹⁵

6.4. Ilustrativni primjeri

Ž-BL-06-297/13

Podnositeljica žalbe, hrvatske nacionalnosti, obratila se Instituciji ombudsmena navodeći da je četiri godine na evidenciji nezaposlenih osoba Javne ustanove Službe za zapošljavanje Unsko-sanskog kantona, Biro rada Bihać, i da na konkursima za odgovarajuća radna mjesta u srednjim školama u Bihaću nije izabrana iako je ispunjavala sve uslove konkursa. Nakon provedenog postupka istrage, ombudsmeni su uputili preporuku Ministarstvu obrazovanja USK da preduzme mjere kako bi struktura zaposlenih u školama na području USK u većoj mjeri odražavala rezultate popisa iz 1991. godine, a uvažavajući evidencije Službe za zapošljavanje USK. Ombudsmeni pretpostavljaju da je podnositeljica žalbe riješila svoj radnopravni status, jer nakon izdavanja preporuke nije odgovarala na pozive i dopise predstavnika Institucije ombudsmena.

Ž-BL-06-145/13

Podnositeljica žalbe zatražila je pomoć ombudsmena jer u postupku konkurisanja na poziciju asistenta na Filozofskom fakultetu Zenica nije izabrana iako je, prema mišljenju Komisije za izbor, Nastavno-naučnog vijeća i Senata bila prvorangirani kandidat. U vrijeme konkurisanja na poziciju asistenta imala je završen dodiplomski studij i ukupno 285 ECTS bodova. Magisterij (koji nosi dodatnih 15 bodova) odbranila je u toku konkursne procedure. Tumačenje pravne službe Statuta prema kojem se bodovi s master studija ne računavaju u ukupan broj bodova je diskriminacija studenata koji studiraju po Bolonjskom programu pa su ombudsmeni izdali preporuku da se za upražnjena radna mjesta raspíše novi konkurs, uvažavajući ravnopravnost diploma stečenih po Bolonjskom programu. Dana 14.10.2013. rektor Univerziteta u Zenici dostavio je prijedlog za raspisivanje konkursa, koji je i raspisan tokom decembra, čime je preporuka u potpunosti provedena.

¹⁵ Specijalni izvještaj o položaju Roma u Bosni i Hercegovini:

http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2013121011144464ser.pdf

Ž-BL-06-646/13

Da je za postojanje diskriminacije dovoljno utvrditi posljedicu, bez dokazivanja diskriminirajućeg motiva, najbolje pokazuje sljedeći primjer. Dok je bila u drugom stanju, doktorica medicine iz Banje Luke premještena je s Klinike za plastično-rekonstruktivnu hirurgiju na Kliniku za pulmologiju, pa smatra da je diskriminirana na osnovu spola zbog uvriježenog mišljenja da „žene s porodicom nisu adekvatne za rad na hirurgiji“. Ombudsmeni u postupku istrage nisu mogli utvrditi iz kojih razloga je odlučeno da nije adekvatna za rad na hirurgiji, pogotovo ako joj je ugovor jednom ranije produžavan, pa su izdali preporuku Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske da u okviru svoje nadležnosti preduzme mjere kako bi podnositeljica žalbe dobila specijalizaciju za koju je prvobitno zaposlena. Kako u ostavljenom roku nije bilo odgovora na preporuku, ombudsmeni su odlučili da upute urgenciju predsjedniku Vlade Republike Srpske.

Ž-BL-06-95/13

U periodu izvještavanja Institucija ombudsmena se, također, fokusirala na prikupljanje i analizu statističkih podataka, praćenje i učešće u procesima kao prijatelj suda (*amicus curiae*), jer je ova obaveza propisana Zakonom o zabrani diskriminacije kao i međunarodnim aktima u ovoj oblasti. Postupajući po pojedinačnoj žalbi, Institucija ombudsmena uputila je podnesak Ustavnom sudu BiH u predmetu gdje je utvrđena povreda prava podnositeljice žalbe, izmijenjeni su sporni propisi u skladu s preporukom ombudsmena, ali njen radnopravni status nije ponovo uspostavljen. Pošto je preporuka generalno prihvaćena i sporni propis je izmijenjen, ali pojedinačno pravo je idalje ostalo povrijeđeno, ombudsmeni su odlučili da primijene mjere propisane u članu 6. Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 32/00, 19/02, 35/04 i 32/06) u kojem se navodi da „Ombudsmen može proslijediti predmete o navodnim povredama ljudskih prava najvišim sudskim organima Bosne i Hercegovine koji su nadležni za pitanja ljudskih prava“. U predstojećem periodu Institucija ombudsmena će se u većoj mjeri fokusirati na učešće u sudskim procesima za zaštitu od diskriminacije kao prijatelj suda (*amicus curiae*), jer je ova mogućnost izričito propisana Zakonom o zabrani diskriminacije (član 16.).

Ž-BL-06-647/13

Podnosilac žalbe zahtijevao je od Općine Jajce da mu izda rodni list na srpskom jeziku i na ćirilici, a nadležni javni službenici doživjeli su ovakav zahtjev kao provokaciju, te su njegov zahtjev odbili na neljudski i neprofesionalan način. U formalnom smislu dobio je obrazloženje da zahtjevu ne može biti udovoljeno „iz tehničkih razloga“. Nakon prvog obraćanja Institucije ombudsmena načelniku Općine Jajce, uspostavljene su tehničke mogućnosti za izdavanje svih matičnih dokumenata na ćirilici i srpskom jeziku.

Ž-SA-05-768/13

Institucija ombudsmena zaprimila je žalbu Centra za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu u kojoj se navodi da je student/ica promijenio/la lično ime i spol, a prethodno upisao/la fakultet, položio/la sve ispite i završni ispit s ličnim imenom i drugim spolom, te stekao/la pravo na izdavanje diplome. Postupajući u navedenom predmetu, Institucija ombudsmena uputila je 17.7.2013. Univerzitetu u Sarajevu i Centru za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu Mišljenje i Preporuku pod brojem P-169/13, čime je preporučeno da je osobi koja je promijenila ime i spol, zamijenila lične dokumente pred nadležnim organima uprave, potrebno izdati diplomu u kojoj će podaci o studentu biti usaglašeni s podacima upisanim u MKR. Dana 19.9.2013. Institucija ombudsmena zaprimila je izjašnjenje Centra za ljudska prava BiH u kojem se navodi da je preporuka ispoštovana.

Ž-SA-06-1185/13

Navodi žalbe odnose se na rad Ministarstva za boračka pitanja Zeničko-dobojskog kantona i Općine Breza u vezi s Konkursom za dodjelu stipendija studentima i učenicima srednjih škola na području općine Breza za studijsku-školsku 2013./2014. godinu. Naime, u Konkursu je u tački IV. navedeno da neće biti uzete u razmatranje prijave kandidata čiji članovi porodičnog domaćinstva obavljaju obrtničku ili srodnu djelatnost ili su vlasnici nekog od oblika privrednog društva, a za koju žalilac ističe da je *diskriminatorna* te da ne omogućava djeci da ravnopravno konkuriraju na osnovu postignutog uspjeha u školovanju.

U vezi s predmetnom žalbom, Institucija ombudsmana uputila je žalioocu Odluku o zatvaranju predmeta u kojoj je istaknuto da svaka diskriminacija nije nepoželjna, neprihvatljiva i zakonom zabranjena. Nekim grupama ljudi prava su sistematski uskraćivana i kršena. To je slučaj s Romima, osobama s invaliditetom... Njihov položaj u društvu nerijetko je loš i neravnopravan u tolikoj mjeri da su njihove mogućnosti za obrazovanje, korištenje socijalne zaštite bitno smanjene. Zato se njima mora pomoći da prvo dođu na početnu poziciju jednako sa svim ostalim građanima. Dakle, kada država, razmatrajući resurse koji su joj na raspolaganju, nije u mogućnosti osigurati minimalnu zaštitu svim grupama, ona mora specificirati grupe koje trebaju posebnu zaštitu i zaštita mora biti pružena tim grupama.

Ž-MO-06-204/12

Postupajući po žalbi grupe zaposlenica Građevinskog fakulteta Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, a koja se odnosila na povredu prava u smislu diskriminacije, i to mobing i diskriminacija na osnovu spola, istražni postupak ukazao je da uspostavljeni mehanizmi zaštite na Univerzitetu i Građevinskom fakultetu očito nisu dovoljno efikasni, posebno kada je riječ o jednakom tretmanu osoba muškog i ženskog spola, što stvara prostor za različito tretiranje, posebno žena, s obzirom na njihovo biološko određenje. Na ovu konstataciju ukazuje i činjenica da akti Građevinskog fakulteta - Pravila Građevinskog fakulteta^[1] i akti Univerziteta - Statut^[2] i Kodeks nastavnice etike^[3], nisu usaglašeni s odredbama *Zakona o zabrani diskriminacije* i *Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH*.

Slijedom navedenog, Institucija ombudsmana uputila je, 27.3.2013., Univerzitetu „Džemal Bijedić“ Preporuku broj: P-52/13 kojom je preporučeno da, imajući u vidu odredbe *Zakona o zabrani diskriminacije* i *Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH*, Univerzitet i Građevinski fakultet usaglase svoje unutrašnje akte sa *Zakonom o zabrani diskriminacije* i *Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH* kako bi se osigurao efikasan sistem zaštite od diskriminacije, a posebno principa ravnopravnosti spolova, kao i da osigura potpuno provođenje ovih zakona u svim sferama svog djelovanja kako bi se prevenirala eventualna buduća postupanja koja su u suprotnosti s navedenim zakonima. Preporuka nije ispoštovana, ali je ostvarena saradnja.

Ž-SA-06-882/12

Institucija ombudsmana je *ex officio* razmatrala nacionalnu zastupljenost zaposlenih u Agenciji za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Agencija). U predmetu je izdata Preporuka broj: P-46/13, od 28.2.2013., *da se preduzmu mjere s ciljem osiguranja nacionalne zastupljenosti zaposlenih u skladu s posljednjim popisom stanovništva u BiH iz 1991. godine; da se o odredbama Zakona o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine i Zakona o zabrani diskriminacije, odnosno o nacionalnoj strukturi državnih službenika u Agenciji, blagovremeno vodi računa, posebno prilikom zasnivanja radnih odnosa*. Institucija ombudsmana zaprimila je izjašnjenje direktora Agencije u kojem se, između ostalog,

^[1] Mostar, juni 2005. godine

^[2] Mostar, juli 2012. godine

^[3] Usvojen na sjednici Senata Univerziteta 31.1.2013.

navodi da su preduzete odgovarajuće mjere čijom će se primjenom doprinijeti osiguranju spolne i nacionalne zastupljenosti zaposlenih, u skladu s posljednjim popisom stanovništva u BiH, te da je donesena Instrukcija o postupanju prilikom odabira i prijema kandidata u radni odnos.

Ž-SA-06-114/13 i Ž-SA-06-594/13

Žalbeni navodi odnosili su se na odredbe *Zakona o održavanju zajedničkih dijelova zgrade i upravljanja zgradom* (u daljnjem tekstu: Zakon)¹⁶ i *Pravilnika o uslovima za izbor predstavnika etažnih vlasnika* (u daljnjem tekstu: Pravilnik). Podnosioci žalbe su, između ostalog, ukazivali na povrede odredbi Zakona o zabrani diskriminacije¹⁷ po osnovu dobi, ali su iskazali nezadovoljstvo i u vezi s drugim uslovima i procedurom za izbor predstavnika etažnih vlasnika koji su određeni Zakonom i Pravilnikom. Nakon okončanja postupka istrage, izdata je Preporuka broj: P-142/13, od 11.6.2013., Ministarstvu stambene politike Kantona Sarajevo kao donosiocu Pravilnika: *da uskladi Pravilnik sa Zakonom o zabrani diskriminacije*. Institucija ombudsmena je na Preporuku zaprimila odgovor ministra stambene politike KS, u kojem se navodi da idalje ostaje pri stavu *da propisivanjem općeg uslova u Pravilniku, a koji se odnosi na starosnu dob do 65 godina za fizička lica, nije došlo do povrede odredbi Zakona o zabrani diskriminacije*. Ukazano je i premijeru Vlade Kantona Sarajevo na konkretan slučaj u svrhu preduzimanja adekvatnih mjera i aktivnosti kako bi se preporuka ispoštovala.

Ž-SA-06-284/13

Podnositeljica žalbe navela je da je zaposlena u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu (u daljnjem tekstu: Agencija), te ukazala na povrede odredbi Zakona o zabrani diskriminacije,¹⁸ u smislu mobinga, i na povrede prava iz radnog odnosa. U predmetu je izdata Preporuka broj: P-125/13, od 5.6.2013., direktoru Agencije: *da osigura jednako postupanje prema svim zaposlenicima i ostvarivanje na ravnopravnom osnovu prava u oblasti rada; da preduzme mjere s ciljem sprečavanja uznemiravanja, mobinga i viktimizacije podnositeljice žalbe; da uspostavi mehanizam za preveniranje svih oblika diskriminacije i da osigura da se u radnopravnim odnosima sa zaposlenicima pridržava odredbi Zakona o zabrani diskriminacije; da preduzme neophodne mjere zaštite zaposlenika od mobinga*. U odgovoru direktora Agencije se, između ostalog, navodi *da je data preporuka de facto provedena*.

Ž-SA-06-1111/12

Navodi žalbe ukazivali su na povrede odredbi Zakona o zabrani diskriminacije,¹⁹ u smislu mobinga, a kao odgovorna strana označena je načelnica Odjela fizijatrije Javne ustanove Kantonalne bolnice u Zenici (u daljnjem tekstu: Bolnica). U predmetu je izdata Preporuka broj: P-45/13, od 19.3.2013., Upravnom odboru *da Bolnica, kao ustanova, s ciljem osiguranja zaštite prava i interesa pacijenata, te kao poslodavac, s ciljem osiguranja uživanja prava iz radnog odnosa i otklanjanja pojave narušenih međuljudskih odnosa, iskoristi sva zakonom propisana sredstva kao bi se utvrdilo činjenično stanje, te shodno tome preduzele adekvatne mjere*. U odgovoru na Preporuku navedeno je *da je odlukom Upravnog odbora formirana Komisija za utvrđivanje činjeničnog stanja u vezi s prijavom mobinga koja je utvrdila da je podnositeljica žalbe trpjela mobing*.

¹⁶ „Službene novine Kantona Sarajevo”, broj 3/12

¹⁷ „Službeni glasnik BiH”, broj 59/09

¹⁸ „Službeni glasnik BiH”, broj 59/09

¹⁹ „Službeni glasnik BiH”, broj 59/09

Ž-SA-06-48/13

Žalbeni navodi odnose se na nezakonitost i diskriminaciju u provođenju konkursne procedure. U predmetu je izdata Preporuka broj: P-8/13, od 8.2.2013., Tužilaštvu Unsko-sanskog kantona - *da se preispitaju predmetna rješenja o postavljenjima državnih službenika; da uvede vođenje evidencije o nacionalnoj pripadnosti; da se o odredbama Ustava USK, odnosno o postizanju proporcionalne zastupljenosti konstitutivnih naroda i pripadnika ostalih, blagovremeno vodi računa, posebno prilikom zasnivanja radnih odnosa i da se primjenjuju na adekvatan način; Vladi Unsko-sanskog kantona - da razmotri navedeni slučaj, s obzirom da je shodno odredbama člana 4. stav 2. Zakona o državnim službenicima i namještenicima u organima državne službe Unsko-sanskog kantona²⁰ Vlada dužna nadzirati zastupljenost državnih službenika i namještenika u organima državne službe i preduzimati odgovarajuće mjere da se ostvari poštivanje principa proporcionalne zastupljenosti u odnosu na nacionalnu pripadnost...* U odgovoru Tužilaštva na Preporuku, između ostalog, navodi se da je *po ponovljenom postupku imenovalo državne službenike u skladu s važećim kantonalnim propisima; da je uvelo Interni registar državnih službenika, namještenika i zaposlenika; da je po ponovljenom postupku u potpunosti ispoštovan princip proporcionalne zastupljenosti konstitutivnih naroda i pripadnika ostalih, princip ravnopravnosti spolova, princip primjene posebnih propisa kojima se propisuje obaveza davanja prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uslovima.* Podnosilac žalbe ponovo se obratio Instituciji ombudsmena jer ni u ponovljenom postupku nije izabran.

Ž-SA-06-1344/12

Žalbeni navodi odnosili su se na diskriminaciju zbog onemogućnosti osobi pod međunarodnom zaštitom u Bosni i Hercegovini - priznat status izbjeglice - da registira motorno vozilo. U predmetu je izdata Preporuka broj: P-158/13, od 12.7.2013., Ministarstvu unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona *da se osobama pod međunarodnom zaštitom osigura isti status kao i strancima, u pogledu registracije vozila i izdavanja vozačke dozvole.* Institucija ombudsmena je u aktu Ministarstva unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona, od 8.11.2013., zaprimila obavještenje da je podnosiocu žalbe upućeno pismeno obavještenje o pozitivnom rješavanju zahtjeva.

Ž-SA-06-477/13

Podnosioci žalbe naveli su *da je u selu Seona postojala džamija još od 1851. godine, koja je bila u punom kapacitetu do rata 1992. godine, kada je izgorjela, te da su je povratnici nakon rata rekonstruirali. Ukazali su na navodno diskriminirajuće postupanje Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, jer im se, kako navode, onemogućava obavljanje vjerskog obreda džuma-namaza.* Institucija ombudsmena je, slijedeći primjer Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, a s ciljem da izdejstvuje dijalog između podnosilaca žalbe i njihove vjerske zajednice, uputila akte reisul-ulemi Islamske zajednice kojim je zatražila infomacije u vezi s konkretnim slučajem. Institucija ombudsmena je, s obzirom na navode u žalbi *da je reisul-ulema proslijedio akt Muftijstvu tuzlanskom s uputom da se problem riješi u saradnji s Medžlisom Islamske zajednice Banovići, ali da nije izvršen nalog reisul-uleme,* dostavljanjem akata ujedno infomirala reisul-ulemu o ovom slučaju, što je maksimum djelovanja Institucije ombudsmena u konkretnom predmetu. Institucija ombudsmena je, dakle, ograničena u svom djelovanju prema vjerskim zajednicama i crkvama, jer ne može ocijeniti potrebe ove vjerske zajednice za imamom u selu Seona niti ocijeniti „povredu prava mješтана sela Seona na kolektivnu molitvu – džumu jer bi to predstavljalo narušavanje samostalnosti vjerske zajednice garantirane odredbama Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica.

²⁰ „Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“, broj 5/12

VII. JAČANJE KAPACITETA ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE

Iako je Zakonom o zabrani diskriminacije iz 2009. godine predviđena obaveza postojanja **posebne budžetske stavke** za rad Odjela za eliminaciju svih oblika diskriminacije, to se do danas, dakle, ni četiri godine nakon propisivanja zakonske obaveze, nije dogodilo. Ograničavanje finansijskih i kadrovskih kapaciteta Odjela nije značajnije uticalo na rad po pojedinačnim žalbama građana, ali je ograničilo vršenje drugih zakonom povjerenih nadležnosti (prvenstveno provođenje istraživanja i predlaganje zakonskih rješenja) kojima bi standardi ljudskih prava u zemlji bili dovedeni na nivo razvijenijih evropskih zemalja.

Nažalost, do realizacije ove zakonske obaveze nikada nije došlo iako je Institucija ombudsmana redovno podnosila zahtjeve, kojima nikada nije udovoljeno. Nasuprot tome, Institucija ombudsmana je od 2010. godine permanentno izložena umanjuju budžetskih sredstava, kako slijedi:

- za 2010. godinu budžet je iznosio 2.721.000,00 KM,
- za 2011. godinu budžet je iznosio 2.473.397 KM,
- za 2012. godinu budžet je iznosio 2.388.000 KM,
- za 2013. godinu budžet iznosi 2.374.000 KM.

Navedeno je rezultiralo time da je Institucija ombudsmana, kako bi osigurala izvršenje svog mandata, u dijelu koji se odnosi na zaštitu prava kroz postupanja po individualnim žalbama, bila prinuđena da, 13.9.2013., od Vijeća ministara BiH traži sredstva iz tekuće rezerve bužeta institucija Bosne i Hercegovine u iznosu od 32.200 KM, a koja se odnose na izmirenje osnovnih obaveza plaćanja zakupa, tekućeg održavanja /održavanje softvera/ i izmirivanja obaveza električnih i komunalnih usluga.

U pogledu primjene Zakona o zabrani diskriminacije, postoji veoma nizak **nivo sudske prakse**, što značajno utiče na efikasnost primjene Zakona i umanjuje mogućnost Institucije ombudsmana da u potpunosti izvršava svoje Zakonom utvrđene obaveze. Iako je od usvajanja Zakona prošlo više od četiri godine, kao rezultat donesene su svega dvije pravosnažne sudske presude kojima se utvrđuje diskriminacija, i to Kantonalnog suda u Mostaru²¹ i Općinskog suda u Livnu.²² U pogledu „dvije škole pod jednim krovom“ Općinski sud u Travniku odbacio je tužbu,²³ a na isti način pravosnažno je okončan postupak pred Kantonalnim sudom u Mostaru.²⁴ Općinski sud u Zavidovićima ignorirao je preporuku ombudsmana kojom je utvrđena diskriminacija na osnovu pripadnosti nacionalnoj manjini i tužbu s identičnim tužbenim zahtjevom odbio kao neosnovanu.²⁵ Iako tužbeni zahtjev nije bio formuliran u smislu Zakona o zabrani diskriminacije, Općinski sud u Zenici donio je presudu kojom je utvrdio da „činjenica da je radnik bio član sindikata ne smije ga staviti u nepovoljniji položaj u odnosu na druge radnike“ te mu dosudio naknadu neisplaćenih plaća.²⁶ Ustavni sud BiH je na sjednici, održanoj 24. maja 2013. godine, donio odluku o dopuštenosti i meritumu kojom je usvojio apelaciju u vezi s diskriminacijom na osnovu spola, vratio predmet na ponovno suđenje Kantonalnom sudu u Bihaću te naložio Parlamentu Federacije BiH izmjenu Porodičnog zakona FBiH, s ciljem

²¹ Broj: P 58 0 P 056658 09 P

²² Broj: 68 0 P 017561 11 P

²³ Broj: 51 0 P 054 522 11 P

²⁴ Broj: 58 0 Ps 085 653 12 Pž

²⁵ Broj: 42 0 P 011 972 11 P

²⁶ Broj: 43 0 Rs 067 453 12 Rs

osiguranja rodne ravnopravnosti.²⁷ S druge strane, Općinski sud u Orašju u cijelosti je odbio kao neosnovan tužbeni zahtjev za postojanje diskriminacije u vidu uznemiravanja i mobinga na radnom mjestu jer, prema obrazloženju Suda, „postojanje diskriminacije pretpostavlja subjektivnu sastavnicu koja u konkretnom slučaju nije utvrđena“.²⁸ U periodu izvještavanja, dva sudska postupka po zahtjevu ombudsmena za pokretanje prekršajnog postupka zbog povrede Zakona o zabrani diskriminacije okončana su pravosnažnim rješenjima o oslobađanju od odgovornosti prijavljenih osoba, iako je Institucija ombudsmena, kao centralni autoritet po ovom pitanju, utvrdila da je došlo do diskriminacije.²⁹ Konačno, sudski postupak pokrenut za zaštitu od mobinga pokrenut 2008. godine, u kojem su predstavnici Institucije ombudsmena pratili suđenja, okončan je donošenjem prvostepene presude kojom se tužbeni zahtjev odbija, jer nisu dokazani navodi tužiteljice da je bila žrtva mobinga.³⁰ Nedovoljan senzibilitet sudija za suđenja u predmetima diskriminacije, a naročito mobinga, može obeshrabriti vjeru u djelotvornost pravnih lijekova koji stoje na raspolaganju žrtvi.

Smrtna kazna ne postoji u krivičnim zakonima Bosne i Hercegovine i nijedna osoba u Bosni i Hercegovini ne može biti osuđena na smrtnu kaznu za bilo koje krivično djelo. Ustav Republike Srpske još uvijek sadrži odredbu prema kojoj se za najteže oblike krivičnih djela može izreći smrtna kazna. Iako je ova odredba samo formalnog karaktera i ne može se primijeniti u praksi jer nije predviđena krivičnim zakonom, Narodna skupština Republike Srpske je 2008. godine usvojila amandman na Ustav kojim se smrtna kazna briše. Ovaj amandman nije stupio na snagu jer nije postignuta politička saglasnost u Vijeću naroda RS o paketu amandmana. Ovo pitanje zadnji put razmatrano je na 2. posebnoj sjednici, održanoj 26.4.2012.

U poređenju sa ostalim ugroženim kategorijama građana, pripadnici **LGBT** populacije se vrlo rijetko odlučuju za pokretanje postupka pred Institucijom ombudsmena, što je vjerovatno rezultat straha zbog reakcije na objelodanjivanje svoje seksualne orijentacije. Prema saznanjima Institucije ombudsmena, nije bilo slučajeva diskriminacije LGBT osoba koji su dobili sudski epilog. Od donošenja Zakona o zabrani diskriminacije u Instituciji ombudsmena BiH registrirano je približno 20 žalbi na diskriminaciju po osnovu seksualne orijentacije, od kojih je većina otvorena po službenoj dužnosti, a odnose se na govor mržnje na portalima, verbalne napade na javnim mjestima, ometanja prilikom okupljanja, prijetnje i jedan slučaj fizičkog nasilja. Nije bilo žalbi na diskriminaciju LGBT osoba na radnom mjestu. Jedna od ključnih aktivnosti Institucije ombudsmena usmjerena je na podizanje svijesti građana o njihovim pravima i o postojanju mehanizama i institucija koje staju u njihovu zaštitu kada su ugroženi na bilo koji način, s ciljem afirmacije prava ugroženih kategorija. Državni organi zaduženi za održavanje reda imaju prvenstvenu obavezu da reaguju u slučaju ugrožavanja slobode okupljanja i izražavanja, a sudovi imaju mogućnost izricanja težih kazni za krivična djela počinjena iz mržnje.

Kao pozitivan podatak ombudsmeni ističu da se u Bosni i Hercegovini poštuje pravo svake osobe na promjenu spola kako bi se dovele u sklad fizičke seksualne karakteristike sa spolnim identitetom. Ova mogućnost izričito je predviđena Zakonom o matičnim knjigama, Zakonom o jedinstvenom matičnom broju i Zakonom o ličnoj karti u Bosni i Hercegovini.

Krivična djela počinjena iz mržnje zahtijevaju poseban tretman jer izazivaju osjećaj nesigurnosti i nepovjerenja u svakoj zajednici. Izmjene i dopune odredbi Krivičnog zakona Republike Srpske i Krivičnog zakona Brčko Distrikta BiH usvojene su u 2010. godini, a odnose se na krivična djela

²⁷ Broj: Ap 369/10

²⁸ Broj: 25 0 P 032 327 12 P

²⁹ Broj: 65 0 Pr 211 828 13 Pr 2 i 77 0 Pr 037 144 13 Pžp 2

³⁰ Broj: 71 0 P 031 766 08 P

počinjena iz mržnje. Usvajanje istih izmjena i dopuna u Krivičnom zakonu FBiH značajno bi doprinijelo kapacitetu Bosne i Hercegovine da se efikasno bori protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Ombudsmeni su u decembru 2012. godine uputili Inicijativu za izmjene Krivičnog zakona FBiH, da bi tokom januara 2013. godine iz Parlamenta FBiH bio upućen dopis Instituciji ombudsmena da je Inicijativa prihvaćena te da će predstavnici Institucije biti pozvani da učestvuju u radu nadležnih parlamentarnih odbora za pripremu izmjena. Zakon o zabrani fašističkih i neofašističkih organizacija i zabrani korištenja njihovih simbola nije usvojen u Parlamentarnoj skupštini BiH zbog nepostojanja političke saglasnosti u pogledu tumačenja određenih historijskih događaja.

Načelni rok za izjavljivanje žalbe Instituciji ombudsmena je godinu dana, a zakonom je predviđeno da Institucija neće razmatrati događaje koji su se desili prije 1995. godine. Ovi rokovi su relativnog karaktera u slučajevima torture zbog činjenice da posljedice torture traju dugi niz godina, a prisutne su i danas.

Ombudsmeni podsjećaju da su brojni građani Bosne i Hercegovine bili žrtve torture u proteklom ratu i da te posljedice osjećaju i danas. Bosna i Hercegovina nije donijela sveobuhvatan program kojim bi bile rehabilitirane osobe koje su bile zatočene u toku posljednjeg rata i kojim bi **status logoraša** bio riješen.

Ombudsmeni smatraju potrebnom **rehabilitaciju žrtava Golog otoka** i naknadu štete koju su pretrpjele žrtve političkog progona zbog neslaganja s tadašnjim režimom, koja se ogleda u povredi časti i ugleda, tjelesnog integriteta, prava na slobodu ličnosti i slobodu kretanja, prava na penzijski staž i zdravstvenu zaštitu, prava na imovinu, prava na pravično suđenje i prava na minimalne standarde u postupanju sa zatvorenicima/pritvorenicima.

Ova prava propisana su Ustavom BiH i međunarodnim konvencijama koje se nalaze u dodatku tog Ustava, a čine integralni dio domaćeg pravnog sistema.

Bosna i Hercegovina dužna je, prema propisima Ujedinjenih naroda (Standardna minimalna pravila UN-a za postupanje sa zatvorenicima iz 1955., Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966., Konvencija protiv torture i drugih načina okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja od 10. decembra 1984., Konvencija o transferu osuđenih osoba od 21. marta 1983.), evropskim propisima (Evropska minimalna pravila za postupanje sa zatvorenicima iz 1973., Evropska zatvorska pravila iz 1987. i 2006. godine., Evropska konvencija o sprečavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, od 26.11.1987.) i propisima unutrašnjeg prava, zaštititi svakog zatvorenika od mogućih povreda elementarnih ljudskih prava, te osigurati pravičnu naknadu u slučaju povrede ovih prava.

Države nasljednice bivše SFRJ imaju obavezu priznati ovu historijsku nepravdu i učiniti što mogu da pomognu žrtvama, odnosno da obeštete njihove nasljednike ako žrtve nisu među živima.

Članom 8. Zakona o zabrani diskriminacije propisane su nadležnosti Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH u provođenju Zakona. Ombudsmeni konstatiraju da ovo ministarstvo nije uspostavilo **centralnu bazu podataka** za počinjena djela diskriminacije, ali je donijelo Pravilnik o načinu prikupljanja podataka o predmetima diskriminacije tokom 2013. godine, što je pozitivan pomak ka konačnoj uspostavi jedinstvene baze podataka za sve slučajeve diskriminacije u Bosni i Hercegovini.

Petogodišnje iskustvo u primjeni Zakona o zabrani diskriminacije ukazalo je na određene **nedorečenosti u samom tekstu Zakona** koje iziskuju pojašnjenje kroz izmjene i dopune. Iako je članom 7. predviđeno da je Institucija ombudsmena „centralna institucija za zaštitu od diskriminacije“, ostaje nejasno šta to podrazumijeva, odnosno u kojoj su mjeri drugi organi i

institucije dužni poštovati nalaze ombudsmena, što npr. sa sudovima trenutno nije slučaj. U praksi se javlja i situacija kada se vode paralelni postupci za zaštitu od diskriminacije, npr. parnica, prekršajni postupak, postupak pred Institucijom ombudsmena ili eventualno pred upravnim organom, pa je nejasno koja je vezanost ovih postupaka i donesenih odluka. Članom 16. Zakona o zabrani diskriminacije predviđa se mogućnost da Institucija ombudsmena učestvuje kao treća strana na strani osoba koje su žrtve diskriminacije u sudskim postupcima, ali nije jasno da li u svojstvu „umješača“ ili „prijatelja suda“, što podrazumijeva različit stepen uključenosti u proces. Teret dokazivanja u postupku pred Institucijom ombudsmena podijeljen je i ne leži isključivo na tužiocu kao u parnici, što ne proizlazi iz člana 15. jer se on odnosi isključivo na postupke pred sudom, nego predstavlja međunarodni standard u postupcima za zaštitu od diskriminacije.

Članom 16. Zakona o zabrani diskriminacije predviđa se mogućnost da Institucija ombudsmena učestvuje kao treća strana na strani osoba koje su žrtve diskriminacije u sudskim postupcima. Iako nije jasno da li u svojstvu „umješača“ ili „prijatelja suda“ (*amicus curiae*), Institucija ombudsmena planira produbiti saradnju s nevladinim organizacijama u domenu strateškog parničenja, a u skladu s odredbama Zakona o zabrani diskriminacije.

Evropska mreža institucija za zaštitu ravnopravnosti (**EQUINET**) okuplja 38 institucija iz 31 zemlje članice Evropske unije. Sekretarijat ove evropske mreže je u Briselu i sve aktivnosti finansiraju se simboličnim dijelom od članstva u organizaciji, a velikim dijelom fondovima Evropske komisije. Bosna i Hercegovina nije član EQUINET-a, ali Anne Gaspard, izvršna direktorica, i Jozef De Witte, predsjednik Izvršnog odbora, potvrdili su spremnost da se našoj zemlji dâ status posmatrača dok se ne ukaže prilika za punopravno članstvo. Cilj EQUINET-a je da ojača kapacitete nacionalnih institucija za borbu protiv diskriminacije te da razvija sposobnosti njihovih zaposlenika organiziranjem treninga, radnih grupa, upućivanjem izvještaja nadležnim evropskim institucijama, razvijanjem i razmjenom prakse i poboljšavanjem kanala komunikacije, a sve aktivnosti za institucije - članice pokrivena su iz budžeta mreže.

Ombudsmeni su u prethodnom izvještaju (za 2012. godinu) konstatirali da je **saradnja s institucijama** na svim nivoima vlasti na zadovoljavajućem nivou dok bi broj ispoštovanih preporuka morao biti veći. Ombudsmeni su zbog toga predložili ili formiranje posebnog tijela/komisije ili održavanje sjednica posvećenih isključivo ovoj temi. Na 49. sjednici Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH doneseni su zaključci povodom rasprave o Godišnjem izvještaju o rezultatima rada Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH i Godišnjem izvještaju o pojavama diskriminacije u BiH za 2012. godinu, koji glase: „Zadužuje se Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH da uspostavi centralnu bazu podataka za počinjena djela diskriminacije, a što je propisano u članu 8. Zakona o zabrani diskriminacije u BiH.“ i „Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH obavezuje Vijeće ministara BiH da u roku od 90 dana izradi preporuke i plan za smanjenje diskriminacije u oblasti mobinga i obrazovanja, a imajući na umu Godišnji izvještaj o pojavama diskriminacije u BiH za 2012. godinu u kojima je primjetan trend porasta broja pritužbi iz ovih kategorija prava.“

ANEKS I. – PREGLED IZDATIH PREPORUKA IZ OBLASTI DISKRIMINACIJE

BROJ PREPORUKE	BROJ PREDMETA	UPUĆEN ORGANU	POVREDA PRAVA	DATUM IZDAVANJA PREPORUKE	REALIZACIJA	ZAPRIMLJEN ODGOVOR
P-4/13	Ž-SA-06-608/12,	D.D. BH TELECOM SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-18 - NA OSNOVU DRUŠTVENOG POLOŽAJA I SPOLA	6.2.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-8/13	Ž-SA-06-48/13,	AGENCIJA ZA DRŽAVNU SLUŽBU FBiH, ODJELJENJE KANTON 10 I UNSKO-SANSKI KANTON	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-12 - NA OSNOVU NACIONALNOG ILI SOCIJALNOG PORIJEKLA	8.2.2013.	NIJE REALIZIRANA	DA
P-21/13	Ž-BR-06-306/11,	1-NAČELNIK OPĆINE LUKAVAC 2-OPĆINA LUKAVAC 3-POLICIJSKA STANICA LUKAVAC	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-13 - NA OSNOVU VEZE S NACIONALNOM MANJINOM	6.3.2013.	NIJE REALIZIRANA	DA
P-38/13	Ž-BR-06-187/12,	1-DIREKCIJA ZA FINANSIJE BRČKO DISTRIKTA BIH, TREZOR, ODSJEK ZA PLAĆANJE RASHODA BUDŽETSKIH KORISNIKA 2-VLADA BRČKO DISTRIKTA BIH, ODJELJENJE ZA STRUČNE I ADIMINISTRATIVNE POSLOVE, PODODJELJENJE ZA LJUDSKE RESURSE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	2.4.2013.	REALIZIRANA	DA
P-39/13	Ž-BR-05-115/12, Ž-BR-06-165/12,	1-JU OSNOVNA ŠKOLA „SIMIN HAN“ 2-PEDAGOŠKI ZAVOD TUZLANSKOG KANTONA 3-MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA TUZLANSKOG KANTONA	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	27.3.2013.	REALIZIRANA	DA
P-40/13	Ž-BR-06-397/11, Ž-BR-06-404/11, Ž-BR-06-423/11, Ž-BR-06-435/11, Ž-BR-06-444/11,	1-MINISTARSTVO ZDRAVSTVA TUZLANSKOG KANTONA 2-ZAVOD JAVNOG ZDRAVSTVA TUZLANSKOG KANTONA 3-UPRAVNI ODBOR ZAVODA JAVNOG ZDRAVSTVA TUZLANSKOG KANTONA 4-VLADA TUZLANSKOG KANTONA, N/R PREMIJERA (NA ZNANJE)	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	27.3.2013.	REALIZIRANA	DA
P-45/13	Ž-SA-06-1111/12,	JU KANTONALNA BOLNICA ZENICA, UPRAVNOM ODBORU	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	29.3.2013.	REALIZIRANA	DA

P-46/13	Ž-SA-06-882/12,	AGENCIJA ZA IDENTIFIKACIONE DOKUMENTE, EVIDENCIJU I RAZMJENU PODATAKA BOSNE I HERCEGOVINE, BANJA LUKA	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-12 - NA OSNOVU NACIONALNOG ILI SOCIJALNOG PORIJEKLA	29.3.2013.	REALIZIRANA	DA
P-50/13	Ž-BL-06-157/13,	NAJJAČI MEDIJ U HERCEGOVINI! POSKOK.INFO HERCEGO@GMAIL.COM	01 - DISKRIMINACIJA	1.4.2013.	NEMA ODGOVORA	NE
P-58/13	Ž-SA-06-1260/12,	KJP CENTAR „SKENDERIJA“ D.O.O.	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-12 - NA OSNOVU NACIONALNOG ILI SOCIJALNOG PORIJEKLA	11.4.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-64/13	Ž-BL-06-229/13,	MINISTARSTVO UPRAVE I LOKALNE SAMOUPRAVE - ODBOR ZA ŽALBE, JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-11 - NA OSNOVU ETNIČKE PRIPADNOSTI	11.4.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-69/13	Ž-LI-06-260/12,	DOM ZDRAVLJA TOMISLAV-GRAD	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-17 - NA OSNOVU OBRAZOVANJA	24.4.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-74/13	Ž-BR-06-383/11,	1-VLADA BRČKO DISTRIKTA BiH 2-GRADONAČELNIK BRČKO DISTRIKTA BiH 3-ZAVOD ZA ZAPOSŁJAVANJE BRČKO DISTRIKTA BiH	01 - DISKRIMINACIJA	13.5.2013.	DJELIMIČNO REALIZIRANA	DA
P-76/13	Ž-MO-06-8/12,	GRAD MOSTAR, ODJEL DRUŠTVENIH DJELATNOSTI	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-12 - NA OSNOVU NACIONALNOG ILI SOCIJALNOG PORIJEKLA	29.4.2013.	NIJE REALIZIRANA	DA
P-77/13	Ž-MO-06-114/12,	OPĆINI ČAPLJINA - OPĆINSKOM NAČELNIKU	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-13 - NA OSNOVU VEZE S NACIONALNOM MANJINOM	29.4.2013.	NEMA ODGOVORA	NE
P-84/13	Ž-MO-06-110/12,	JP „ELEKTROPRIVREDA HZHB“ D.D. MOSTAR	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-14 - NA OSNOVU POLITIČKOG ILI DRUGOG UVJERENJA	30.4.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-90/13	Ž-SA-06-1054/12	OPĆINA KNEŽEVO	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-12 - NA OSNOVU NACIONALNOG ILI SOCIJALNOG PORIJEKLA	15.5.2013.	REALIZIRANA	DA
P-91/13	Ž-BL-06-95/13,	1. SKUPŠTINA BRČKO DISTRIKTA BiH 2. VLADA BRČKO DISKTRIKTA BiH	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-17 - NA OSNOVU OBRAZOVANJA	8.5.2013.	REALIZIRANA	DA
P-92/13	Ž-BL-06-74/13,	FOND PIORS, SEKTOR ZA OSTVARIVANJE PRAVA, BIJELJINA	01 - DISKRIMINACIJA	8.5.2013.	NIJE REALIZIRANA	DA
P-93/13	Ž-BL-06-297/13,	MINISTARSTVO OBRAZOVANJA NAUKE, KULTURE I SPORTA UNSKO-SANSKOG KANTONA, BIHAĆ	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-11 - NA OSNOVU ETNIČKE PRIPADNOSTI	8.5.2013.	NEMA ODGOVORA	NE
P-114/13	Ž-BL-06-66/13, Ž-BL-06-67/13,	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA, KANTON 10	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-11 - NA OSNOVU ETNIČKE PRIPADNOSTI	5.6.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA

P-125/13	Ž-SA-06-284/13,	DRŽAVNA AGENCIJA ZA ISTRAGE I ZAŠTITU, ISTOČNO SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA	11.6.2013.	REALIZIRANA	DA
P-133/13	Ž-BR-06-167/13,	1-MINISTARSTVO PROSVJETE, NAUKE, KULTURE I SPORTA TUZLANSKOG KANTONA 2-ŠKOLSKI ODBOR JU MJEŠOVITA SREDNJA GRAĐEVINSKO-GEODETSKA ŠKOLA TUZLA	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-12 - NA OSNOVU NACIONALNOG ILI SOCIJALNOG PORIJEKLA	9.7.2013.	NIJE REALIZIRANA	DA
P-142/13	Ž-SA-06-114/13, Ž-SA-06-594/13,	MINISTARSTVO STAMBENE POLITIKE SARAJEVSKOG KANTONA – SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA	11.7.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-147/13	Ž-BL-06-145/13,	UNIVERZITET U ZENICI - FILOZOFSKI FAKULTET	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-17 - NA OSNOVU OBRAZOVANJA	12.7.2013.	REALIZIRANA	DA
P-151/13	Ž-BL-06-763/12,	MINISTARSTVO PORODICE, OMLADINE I SPORTA RS	01 - DISKRIMINACIJA	12.7.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-158/13	Ž-SA-06-1344/12, Ž-SA-06-708/13,	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA KANTONA SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA	16.7.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-158/13	Ž-SA-06-1344/12, Ž-SA-06-708/13,	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA KANTONA SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-12 - NA OSNOVU NACIONALNOG ILI SOCIJALNOG PORIJEKLA	16.7.2013.	REALIZIRANA	DA
P-171/13	Ž-SA-06-1402/12,	FEDERALNO MINISTARSTVO ZDRAVSTVA, SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-17 - NA OSNOVU OBRAZOVANJA	27.8.2013.	REALIZIRANA	DA
P-172/13	Ž-SA-06-1257/12,	ASOCIJACIJA PARIS-SARAJEVO EUROPE - CENTAR ANDRE MALRAUX -- SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	28.8.2013.	NIJE REALIZIRANA	DA
P-186/13	Ž-BL-06-446/13,	BORAČKA ORGANIZACIJA REPUBLIKE SRPSKE	01 - DISKRIMINACIJA	3.9.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-191/13	Ž-SA-06-594/12,	JAVNA USTANOVA „SARAJEVO ART“, UPRAVNI ODBOR SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	6.9.2013.	REALIZIRANA	DA
P-196/13	Ž-BL-06-575/13,	VIJEĆE MINISTARA BOSNE I HERCEGOVINE	01 - DISKRIMINACIJA	18.9.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-213/13	Ž-SA-06-845/13,	ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE, NAUKU, KULTURU I SPORT ZENICA	01 - DISKRIMINACIJA	25.9.2013.	REALIZIRANA	DA
P-229/13	Ž-BL-06-340/12,	OSNOVNI SUD BANJA LUKA	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-01 - UZNEMIRAVANJE	28.10.2013.	NEMA ODGOVORA	NE

P-230/13	Ž-BL-06-456/13,	MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA USK	01 - DISKRIMINACIJA	28.10.2013.	NEMA ODGOVORA	NE
P-236/13	Ž-SA-06-469/13,	JU GIMNAZIJA "BIHAĆ"	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	28.10.2013.	REALIZIRANA	DA
P-241/13	Ž-BR-06-262/10,	OPĆINA TUZLA, SLUŽBA ZA KOMUNALNE POSLOVE, IZGRADNJU I POSLOVE MJESNIH ZAJEDNICA	01 - DISKRIMINACIJA	31.10.2013.	NEMA ODGOVORA	NE
P-247/13	Ž-BR-06-68/09, Ž-BR-06-71/09, Ž-BR-06-79/09,	BRČKO DISTRIKT BIH GRADONAČELNIK, ODBOR ZA ZAPOŠLJAVANJE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-12 - NA OSNOVU NACIONALNOG ILI SOCIJALNOG PORIJEKLA	31.10.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-264/13	Ž-BL-06-654/13, Ž-BL-06-688/13,	JU OSNOVNA ŠKOLA „MILADIJE“ „SOLANA“, UL. HASANA KIKIĆA BR. 7, TUZLA, N/R ŠKOLSKOG ODBORA	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	28.11.2013.	NEMA ODGOVORA	NE
P-265/13	Ž-BL-06-568/13,	TRIGLAV OSIGURANJE A.D. BANJA LUKA	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	28.11.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-267/13	Ž-BL-06-646/13,	MINISTARSTVO ZDRAVLJA I SOCIJALNE ZAŠTITE REPUBLIKE SRPSKE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	28.11.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-268/13	Ž-BL-06-743/13,	MINISTARSTVO ZDRAVSTVA, RADA I SOCIJALNE POLITIKE, VLADA POSAVSKOG KANTONA	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	28.11.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-298/13	Ž-BL-06-689/13,	MUZIČKA AKADEMIJA SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-17 - NA OSNOVU OBRAZOVANJA	23.12.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-299/13	Ž-BL-06-715/13,	ZAVOD ZA TRANSFUZIJSKU MEDICINU REPUBLIKE SRPSKE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-19 - NA OSNOVU SPOLNOG IZRAŽAVANJA ILI ORIJENTACIJE	23.12.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-301/13	Ž-BL-06-604/13,	UPRAVA ZA INDIREKTNO OPOREZIVANJE BIH	01 - DISKRIMINACIJA	23.12.2013.	NEMA ODGOVORA	NE
P-306/13	Ž-MO-05-156/12,	GRAD MOSTAR, GRADONAČELNIK	01 - DISKRIMINACIJA	23.12.2013.	NIJE REALIZIRANA	DA
P-332/13	Ž-BL-06-486/12,	FOND PIO REPUBLIKE SRPSKE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-18 - NA OSNOVU DRUŠTVENOG POLOŽAJA I SPOLA	30.12.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-333/13	Ž-BL-06-802/13,	VLADA USK, MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA	01 - DISKRIMINACIJA	30.12.2013.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-334/13	Ž-BL-06-127/13,	UNIVERZITET U BIHAĆU EKONOMSKI FAKULTET	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-17 - NA OSNOVU OBRAZOVANJA	30.12.2013.	REALIZIRANA	DA